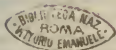

199 4

DE DOLORE SIMO-
NIS PORTII NEA-
POLITANI
LIBER.

FLORENTIAE
Apud Laurentium Torrentinum
M D LI.

DE DOLORE SING.

MS. PORTO RIC.

1811

1811

RECEIVED
JAN 18 1811
1811

SIMON PORTIVS VIDO
VIDIO PHILOSOPHO
AC MEDICO INSIGNI

S. D.

TRACTATIONEM
de Doloꝛe à nobis tibi promissam & saepe deliberatam, proximis diebus, cum ab illis philosophiae nodis publicè explicandis uacaremus, absolui-
mus, & tibi mittimus. Eam ut sanè gratam fore omnibus arbitramur, qui Medicinam cum Physicis præceptis coniungunt: ita tibi gratissimam, qui & nostra legere auidè soles; & medicinam ita tractas, ut à philosophia rationes, non secus, quàm à sensu experimenta petas. Qua in re, non potui non probare semper iudicium tuum; in eoquè non modo, ut tu ipse persistas, sed etiam, ut auditores tuos instruas (quemadmodum antea fecisti) te honor atque obtestor. docent enim philosophi uiam; non solum ad animi: sed ad corporis etiam affectus dignoscendos, sanandosque necessariam. quod uel nostro hoc opusculo intelliges: ubi, cum doloꝛem definiemus, uel eiusdem, aut causas, aut generationem explicabimus; quàm longos ambages, quot ineptias attulerit Junioribus ignorantio Philosophiæ, apertissimè demonstrabitur.

Vale.

DE DOLORE, SIMONIS
PORTII NEAPOLITANI
LIBER.

*Quid nomine Doloris intelligatur, & quomodo cum
Græci exprimant. Cap. I.*

VM Institutum nobis sit de Dolo-
re tractare ; ope-
ræpretium est, quid sit do-
lor, & à quibus causis ori-
etur, explicemus : Si antea
quibus vocabulis, tum à
Græcis, tum à Latinis no-
minetur tradiderimus.
Græci, in fingendis nomi-
nibus felicissimi, dolori varia nomina posuerunt, λυ-
πνον, πόνον, αλγισθόν, αλγία, πόδινον : & κόπον etiam ipsum ali-
quando appellarunt. quod, & Hippocratem, & Pla-
tonem fecisse testatur Galenus primo de Sympt. cau-
sis, & septimo de Placitis Hipp. & Plat. Latini, non
solum dolorem, & molestiam, sed interdum quoque
laborem nominarunt. Contra quos Cicero afluat,
docens diuersum esse laborem à dolore : idem tamen
translatione usus, laboris vocabulo dolorem aliquan-
do significauit. Sed hæc Grammaticis relinquuntur,
& concludamus prædicta nomina non modo à Lati-
nis, verum etiam à Græcis variè usurpari. Aristote-
les tamen frequentius corporis dolorem πόνον dicere
consuevit. Vnde in opere de Generatione animalium

eum dolorem, quem mulieres in pariendo experiun-
 tur, *πόνον* appellat. in Problem at. quoque dolorem ca-
 pitis, *πόνον* nūcupauit. Licet sexto Topicorū, dolorē
 corporis definiens, vsus sit nomine *ἀλγηδίνης*: & septi-
 ma sectione Problematum mente dolētes, *συναλγητώ-
 τας διανοίας* dixerit. fortasse, quòd apud antiquos poē-
 tas, *ἀλγηδών* pro dolore corporis magis, quàm animi
 vsurparetur; hæc uti inuicem distingueret, addidit
 mente. Sed cūm dolor affectus communis sit animi,
 & corporis: nos, in nostra hac disputatione, de cor-
 poris dolore verba facere instituimus. De animi au-
 tem ægritudine & dolore pertractare munus est phi-
 losophi moralis. quamuis de hac animi molestia Ga-
 lenus libro de Curationis animi morbis perbellè disser-
 uerit: eiusque doloris præcipuam causam insatiabi-
litatem esse docuerit, quæ ita nos torquet, & ratio-
 nem subiicit, ut omne vitæ spatiū cum molestia tran-
 figamus. De eo itaque dolore, qui læso aliquo sen-
 sus instrumento, nos afficit, agere decreuimus: qui
 etsi possit omnibus sensuum instrumentis accidere,
 maximè tamen tactu hic acerbis sensus percipitur.
 quare in cæteris sensibus ea quæ male afficiunt, mole-
 stias potius quàm dolores nominarem, ut paulò
 inferius quoque adnotabimus. At quoniam de dolo-
 re tactus, luculenter Galenus disseruit; Platonem
 atque Hippocratem sequutus, operæpretium erit il-
 lius sententiā, & communes locos, in quibus de
 dolore suam opinionem explicauit, asserre. prospice-
 reque an simul consonent, vel inter se dissideant, ut
 censent, quī gratis ipsum reprehendere consueue-
 uerunt. Primo igitur Galenum audiamus, qui longè
 minius à veritate dissentit, quàm cæteri, qui eum se-
 quuti sunt.

anima torrens animi est
 maior, et maior

Dolor maxime tactum per-
 cipitur

Que fuerit de dolore Galenis sententia.

Cap. II.

Galenus, cui in Medicina primas dederunt, in Genarratione Hippocratis de Ratione victus in morbis acutis; & in primo de Element. Iuxta sententiam Hippocratis, quædam de dolore habet, ex quibus, ea, quæ ad doloris definitionem explicandam maximè conducunt, colligimus. primum illud est, quod nihil dolore afficitur, quin prius sit passio- nibus obnoxium. nihil enim dolere potest, nisi corpus, ut Græci dicunt *παθητικόν*, hoc est passibile, ut probè Hippocrates libro de Natura human. scriptū reliquit. Quare, si ex atomis corpora constarent (quoniam, & minima sunt, & impassibilia) neque corpus ex iis coagmentatum passibile esset, nec utique doleret. Alterum est, ut id, quod dolet, non sit caloris expers, et sensus; cuiusmodi sunt cartilagines, ossa, & ligamenta. Huic accedit, ut confertim, & totus simul, quod Græci dicunt *ἀσπῶς* sensus fiat. Postremò, ut sit symptòma. At affectio præter naturam, violenta, & à sensu aliena. hac enim particula, dolor à voluptate distinguitur; cum & ipsa conformetur sensui: licet in alia voluptas cum dolore conveniat, quod ambo confertim fiant. Hinc explicatur nodus, cur, cum generatur qualitas aliqua membro conformis, & illi naturalis, etiam dolemus, si subito generetur? Quanuis enim qualitas genita, membro illi sit naturalis: modus tamen, quo gignitur, cum subitus sit, est illi præter naturam. quoniam Natura subitas mutationes, ab vno extremo in aliud, non facile sustinet, & ob id dolet. Hoc quidem apertissimo exemplo docuit Galenus II. de Loc. affect. cap. III. & XII. Method. cap. VII. sumpto ab iis, qui hye-

me per niuem iter faciunt, quibus maximè digitorū extrema rigent, ac frigescunt; & si ad ignem propius admouerint, intolerabili dolore torquentur, præsertim ad vnguū radices, qua parte neruulus est, acriorem sentiendi vim præbens. Huius doloris causam ibi reticuit Galenus; sed non aliam esse existimo, quàm ipsum frigus, quod vt contrarium calori renitenti, contraque contendenti, pellitur in profundum subito; vnde ex ea intemperie repentina comprimuntur partes, & fit solutio continui, ac dolor; qui si sensim callescerent, excitaretur. Verùm intelligere oportet id fieri, cum summè frigescunt partes; alioqui si remissius refrigeraret, vel non sentiretur acris dolor, vel nullus. Itaque ex his colligimus conditiones quatuor, quæ, vt excitetur dolor perquam necessariae sunt. Prima, vt corpus sit passibile; Secunda, vt sentiat: Tertia, vt subito ac violenter mutetur: Postrema, vt ea alteratio præter naturam sit, ac sensui inimica. Sed vt absoluta doloris ratio colligatur; genus, vtpote à quo omnis perfecta ratio proficiscitur, inquirendum est. Quæcunque à Natura in corpore fiunt; ea sunt vel actiones, vel passionēs, vel facultates: ita enim in fine tertii libri de Cælo, & VII. Ethicorum Aristoteles corpora naturalia à seniuicè discerni differreque docet. Itaque cum dolor naturalibus corporibus accidat: necesse est eum ad aliquod ex tribus his dictis generibus referre; & aut sentiendi facultatem, aut actionem, aut symptoma eorum esse. Galenus II. de Locis affectis, vbi doloris, & volutatis diffinitiones inuestigat, Dolorem tristem sensum ait esse: Id quod Ciceroni etiam placuit, qui asperum, & molestum sensum eundem nuncupauit. Cæterum sensus quē αἰσθησις Græci dicunt, duo apud

*Sic ergo frigus in
extrema
digitorum
radices*

*Prima
2a
3a
4a*

*Quæ hanc
non passionem*

Græcos, & Latinos significare receptum est, & actio-
nem, & facultatem; quare dubitare possit, quo pa-
cto in ratione doloris accipijatur. Constat tamen acci-
piendum esse pro actione, & non pro ipsa potentia,
quod vel ex Galeno patet, qui in primo de Sympto-
matum caus. Dolorem esse ait, non in re, quæ facta
est, sed cum sit: ita, vt sit actio, & non qualitas, pro-
fecta. verum proficiscitur aliquando à dolore, praua
quædam intemperies: ipsa tamen ratio doloris, est
rei contrariæ sensus, quod Auicenna Galenum imita-
tus, probauit: & idem ex causis quas Galenus posuit,
apertè demonstratur. Nam, quæ concutiunt, quæ
tundunt, quæ pungunt, quæ diuidunt causas esse
doloris affirmavit: ita, vt ipsum in actione consistere
senserit. Est enim sensus alterationis, hoc est perce-
ptio alterationis, vt septimo de Placitis Hippoc. &
Plat. non longè à fine demonstraui. Nam si quis do-
let, afficitur præter naturam. Itaque perceptio sen-
sus, & non facultas, erit dolor. Quamobrem non
sunt audiendi, qui sub qualitate passibili tanquam
sub suo genere reponunt; si rem ipsam ad veritatis
lancem appendamus. sensus enim passionis sensitui,
essè Aristoteles docuit: cui aliquando Astipulatus
est & Galenus. Et quanquam vocabulum, *mitos* apud
Græcos ambiguum sit, & pro omnibus accidenti-
bus vsurpatur: nos tamen passionem nunc intelli-
gimus, pro illo alterari, ac mutari, (vt ita dicam) vt à
qualitate passionem inferente secernamus. Quamo-
brem actiones Tristes ac molestas propriè passiones
dicimus; quomodo secundo libro Metaphys. Ari-
stoteles passiones accipi demonstrat. Itaque cum do-
lor sit tristis sensus confertim factus, aut sensum se-
quatur (vt paulò post demonstrabimus ex Aristote-

lis sententia) nulla ratio passibilis qualitatis in eius definitionem ingreditur. Adde, quod dolor innume-
rum sensibilibum adscriberetur, & quidē proprie sen-
sus tactus, si passibilis qualitas dici posset. Quinim-
 mo, concluderemus dolorem, cum sit sensibilis, affi-
 cere sensum: & dolorem facere. sicque ulterius esset
 quærendum, an dolor, qui à dolore proficiscitur,
 alium dolorem inferret. quodd si daretur, iterum de
 alio quærendum; resque in infinitum protraheretur,
 multaue alia sequeretur absurda, & medicis, ac phi-
 losophis repugnantia. Igitur dolor passio est, & non
qualitas passibilis, estque affectus sensus, eadem ra-
tione. nam cum dolor inter symptomata connumeretur,
 quæ sunt actionum accidentia, seu noxæ: iurè
 & passio ipsa pro subiecto accidentis accipietur, &
 maximè actionis sensus tactus. sæpe enim vsu venit
 philosophis, vt formam pro subiecto intelligant. nam
 album, pro homine albo: & vt more istorum loquar
 concretum accidentis, & pro forma, & pro subiecto
 intelligere possumus, velut Auerrois quinto Meth.
 XIIII. & primo Phys. docet, & ego paulò post la-
 tius explicabo. in hoc enim omnis disceptatio inter
 Galenū & Aristotelē versatur; An dolor sit actio sen-
 sus, vel aliquid sequēs actionē. Galeno quidē placuit
dolorem actionem esse: attamen ei quis se obiciat,
negetq. dolorem esse actionem, quod sit tristis actio,
perinde ac si hominem mortuum, hominem non esse
affirmauerimus. nullam enim inter se similitudinem
 habent, quandoquidem mors omnem hominis ra-
 tionem perimit. Cæterum res aliter se habet, nam mo-
 lestia, quæ in actione percipitur, non priuationem
 actionis, sed eiusdem symptoma notat. idque ex Ga-
 leno quoque colligitur, qui primo de Sympt. causis

de sensu & motu

*Præterea quod dolor motus est
sensibilis*

quoddam esse commune, tam doloris, quàm voluptatis, demonstrat, nempe subitam mutationem. Si dolor & voluptas, perinde, ac homo mortuus, & viuus inter se dissiderent; non conuenirent. utique in actione, aut mutatione: quòd æquiuocis nulla communis còueniat ratio. Quare si subita actio tam dolori, quàm voluptati communis est; tolli nullo modo potest, quin dolor sub actione comprehédatur: quia tamen voluptas perfectior est, idcirco p̄mo actionis nomine nominabitur, deinde dolor. Definitio igitur doloris iam suum genus inuenit. est enim dolor sensus, atque ille asper. Nec opus est addere animalis, vt quibusdam placuit. cùm enim dico sensum; animalis rationem intelligo. Additur huic definitioni, Confertim factus; quòd dolor, & voluptas ab aliis distinguatur actibus, qui sensim fiunt. Cæterùm quia hæc ratio voluptati quoq. conuenit. quòd ipsa quoque subito fiat, adiicienda est alia particula, Præter naturã siue molestus: vt per eam à voluptate separetur. Ita, vt dolor sit asper sensus, præter naturam, ac subitus: voluptas vero, sensus blandus, secundum naturam, simul genitus. At ne sic quidem definito dolore contenti erimus, quamuis quid sit exposuerimus: nisi causam quoque addamus, à qua fiat. quoniam dolor est accidens, in opere consistens: quo perempto, perimatur accidens. Decet igitur ponere agētem causam, vel causam sine qua non. hæc autem erit, malã intemperies, soluta continuitas. Tota igitur ratio hoc pacto componēda est, Dolor est sensus asper, præternaturalis, confertim factus à mala temperie, cum solutione continui. Hæc sanè ratio & quid, & propter quid explicat, quam còstat sola positione à demonstratione differre. coniūgit enim

cum conclusione principium. Videmus autem eiusmodi definitiones Aristoteli frequentes esse, in quibus additur causa faciens: ut sexto Top. ubi Dolorem definiens, addit causam doloris: Est inquit passio animæ facta ex distantia partium præter naturam, sic quarto Meteor. ubi concoctionem definit esse perfectionem factam à calore; apponit calorem, quæ est causa faciens concoctionem; ita quoque Lunæ eclipsim esse priuationem luminis Lunæ, ex interpositione terræ inter Solē, & Lunā explicauit Philosophus. Neque enim inutiliter efficiens causa in definitione eiusmodi operum, quæ ab agentibus causis fiunt, & ob iisdem conseruantur, apponitur. Ob id Aëtius Galeni sectator nō contemnendus adiecit causam efficientem. Cū inquit *ὁ πῶν μὲν αὐτὸν ἄρῳα μεταβολὴ κράσεως, καὶ μελέτη λύσεως συνιχθῇ*. Interpres Latinus huius loci, inquit, Dolor est repentina temperamentū mutatio, & futura solutio continui. Sed verbū *μελέτη* perversè vertit & obscurè. quid enim, quæso, futura solutio continui significat? quare mea quidem sententia, sic verti debet. & intelligendo solutionem continui, ac si diceret, non solum est mutatio temperamentū, sed cum intelligētia solutionis continui quoniam dolorem in corpore cōtractum à causa intrinseca descripsit Aëtius. Propterea animaduertens doloris duplicem esse causam, ut pluribus locis adnotauit Galenus; vnā extrinsecam, quam dixit esse ictum, fracturam, contusionem, cæteraquæ eius generis, quæ sensui est manifesta: & alteram intrinsecam, quæ ratione comprehenditur, & est immoderata intemperies: hanc doloris causam Aëtius nobis explicare volens, inquit: Dolorem esse subitam temperamentū mutationem, meditationemque solutio-

nis continui. quasi nos moneat; vt vnâ cum tem-
 peramenti mutatione, solutam etiam continuitatem
 esse intelligamus. Neque enim potest sine solutione
 continui intemperies acerbum dolorem generare: eo
 quod ad eius generationem ingens læsio requiratur,
 quæ non fit, nisi intercedente causa soluente conti-
 nuum; quemadmodum libro septimo de Placit. Hyp.
 & Plat. traditum etiam est à Galeno. Quamuis autē
 causæ plurimæ, ac specie distinctæ sint, vt videre est
 apud Galenum, vbi eas enumerat primo de Sympt.
 caus. & duodecimo Method. quas libro Artis medic.
 & in secundo de Ratione vict. ac libro de Inæquali
 intemperie, omnes sub duabus complexus est, sub
 intemperie, & solutione continui. (Licet. duodeci-
 mo libro Meth. & quarto de Simpl. med. facul. vnā
 proximam doloris causam posuerit, internam ac læ-
 tentem continui solutionem: quod non immerito ab
 Auicēna & Auer. ipsi adscribitur) Has omnes doloris
 causas Aëtius in sua Def. conclusit. Generant porro
 intemperies & solutio continui dolorem, non modò
 in sensu tactus: verum etiam in omnibus aliis sensi-
 bus, vt Galenus in libro de Different. sympt. & in pri-
 mo de Sympt. caus. vberimè demonstrauit. Atqui
 Auicēna, & recentiores medici acriter Galenū repre-
 hendunt, quòd variis in locis variè de dolore loqua-
 tur, quasi sibi non constet. Sed (vt mea fert opinio)
 in sophistarum gregem adscribendi sunt; cū in du-
 bium vertant id quod mente assequi non possunt, id
 enim Galenus sophistarum esse proprium libro de
 Caus. procataret. perbellè adnotauit. At nos tantum
 absumus ab eius sentētia reprehēdenda, vt à maleuo-
 lorum liuore, ac detrahētium inuidia, ipsam vindica-
 re constituerimus, quò magis ipsa veritas clucescat.

*Que contra Galenum de ratione & causa doloris
obiciuntur. Cap. III.*

Galenus igitur accusant, quod sibi non constet in doloris explicatione. Aliquando enim tristem esse sensum scribit, ut superius patuit; at in libro de Different. sympt. inquit tactum, egregium præter ceteros sensus in actione sua symptoma experiri, nempe dolorem. quod & reliquis sensibus est commune. ut hinc aperte patet, dolorem non esse actionem; sed actionis symptoma. Nam quod alicui accidit, nulla ratione dici poterit esse illud, cui accidit: Dolor ergo in actione sensus fit, & actio eius non est. In libro etiam de Arte medic. ait, Quæ dolent, & quorum motus sunt deprauati; aut interiorunt, manifestam habent determinationem. hæc Galenus ubi dolorem ab actibus, & motibus deprauatis secernit; ita sanè, ut dolorem non esse actionem deprauatam ex his locis astruere liceat. Præterea non hoc solum, sed etiam in explicandis causis doloris variè loquitur. nam in libro de Inæqual. intemp. Alterationem doloris causam statuit. idem sensisse videtur, & in libro de Natura humana, Hippocratem exponens, qui ait; si homo unum esset, animal non doleret; quia inquit Galenus non alteraretur. Igitur alteratio videtur esse causa doloris. Quin etiam, & de intemperie, quæ continuum soluit, ambigua profert. duodecimo enim Method. frigidum, & calidum primas causas continuum soluentes esse credit: ut in secundo de Comp. medic. secundum loca, siccitatem addidit, humiditatem excludit, quã tamè admisit libro Artis med. & de Inæqual. intemp.

& libro de Const. Art. humidum enim inquit et si non pari celeritate, spatio tamen tēporis, transmutat.

Defensio Galeni.

Cap. IIII.

AT hæc omnia paruifaciat qui diligenter Galeni sententiam perscrutetur, nec magno negotio ea omnia diluet. In libro enim de Arte Med. (ut huic loco primum satisfaciamus) signa proponens, per quæ morbosum corpus ab optime constituto distinguamus, ea recenset, quæ sensui patent, ubi inquit: Quæ igitur dolore infestatur, & quorum motus sunt deprauati aut omnino interierunt, manifestas habent determinationes. hæc Galenus. exponunt aduersarii. hunc locum ita, ut colligant, dolorem non esse actionem læsam; quasi eum à motibus deprauatis separauerit. Sunt alii qui velint Galenum distinguere dolorem non ab omni motu deprauato, sed ab imperfecto tantum, atque imminuto, quasi per motus deprauatos intelligat diminutos. Verum dolor actio deprauata est, & ut inquit Auicenna corrupta, eo modo, quo & pregnantium appetitus corrumpitur, dum terram, carbones, aut lapillos persequuntur. Nam actio, iuxta Galeni sententiam in libro de Different. sympt. tripliciter læditur: duobus quidē modis vitiosa efficitur, & cum imminuitur, & cum deprauatur; sub qua deprauatione dolor comprehenditur. Tertio verò modo prorsus tollitur, neque dolorem habet sub se. In secundo igitur ordine, cum deprauatur actio dolorem reposuit. Sed redeundum est ad verba Galeni in Arte med. quæ alii sic interpretantur, ut coniunctionem illam, Et, non pro coniungente; sed pro exponente accipiant: ac si Gale-

nus dicat: Quæ dolent, & idest quorum motus sunt deprauati; Ita, vt omnem vitiosam actionem, & imminutam, & deprauatam vno in loco comprehendere voluerit. Ego verò eiusmodi expositiones non probo; licet à Galeni verbis non omnino videantur alienæ: quamobrem, ex libro de Sympt. differ. apertius Galeni mentem elicio, vbi actiones sensuum bipartitò distinguit: quatenus vel ex toto pereunt, cùm scilicet, obiecta sensuum non percipiuntur; & quatenus vitiosè obiecta percipiuntur. atque hoc secundum diuisionis membrum in duo rursus secat, in deprauatas, atque imminutas: Deinde subiicit: tactus egregium præter cæteros sensus in actione sua doloris symptoma experitur. In reliquis quidem sensibus excitatur etiam dolor: verùm qui in tactu sentitur. à cæterorum sensuum dolore duplici ratione distinguitur; Vna, quòd in cæteris, tantùm producat, à propriis obiectis: in tactu autè, nò modò ab externis obiectis, sed multò magis ab internis affectibus inferitur. Altera, quòd dolor tactus, præ eo qui in reliquis sensibus excitatur, vsque adeò intolerabilis est, vt nonnulli sibi ipsi ob eum mortem conciscant. Ex his itaque verbis Galeni patet, Dolorem in sensu tactus, tanquam egregium, & vehementem separari à deprauatis aliorum sensuum actionibus. Ergo cùm in libris Artis med. dicat, quæ dolore infestantur, & quorum motus sunt deprauati; Censeo ibi fecernere dolorem in sensu tactus, à motibus aliorum sensuum deprauatis; non quòd & ipse in tactu non sit motus, aut eius symptoma; sed quòd vehementior sit, & propterea longè ab aliis motibus differat; atq. ob id solus doloris nomine appellari mereatur, cùm alij tantum motus deprauati vocentur. Sed causam,

propter quam maior sit dolor in sensu tactus, quam in aliis; ipse quoque Galenus primo de Sympt. causi docet, eamque in instrumenti crassitudine, reiecit. quo enim crassius instrumentum eo maiorem voluptatem, & maiorem dolorem percipit, ac maiori cum violentia. Tactus itaque, cum instrumentum habeat carnem musculorum, vel neruum, qui intra carnem est; magis quam alii sensus afficitur, atque alteratur, eoque alterationis sensus est efficacior. Neque cessariū est Galeni placita sectanti quartū symptoma in actione læsa collocare, sub quo dolor comprehendatur, cum commodè ad symptoma deprauatæ actionis referatur, primumque in ea locum sibi vendicet. Philosophi tamen aliam fortasse afferrent rationem, cur dolor adeo afficiat sensum tactus. ea autem est, quod vitæ animalis statim aduersetur: animal enim per tactum animal est. At in cæteris sensibus, dolor vni sensui vniue cuius organo infestus est. Neque prorsus vitæ animalis est inimicus, proptereaque minus tunc hominem afficit, minusque excruciat: Inferius aliam dabimus ad Arist. mentem propius accedens. Iis ita constitutis venio ad rationes, asseroque dolores in actione consistere, & esse actionem. Neque hæc inter se pugnant. Dolor enim duobus modis capitur, tum à medicis, tum à philosophis; Vno ut à voluptate distinguitur, & ut est accidens, atque hac ratione, ut accidens, dolor est in ipsa actione, & actio est quasi genus subiectū in suas differentias diuisum puta dolorem, & voluptatem. Alia præterea ratione accipitur pro actu, quo dolemus: Atque ita est actio deprauata. quod per exemplū tibi manifestius fiet. Rationale cum differentiam significat, in genere non comprehenditur, neque de eo genus verè dicitur,

ut tertio

*et confutatur yd m
in ner. color*

*Actus in yd gna uide
in m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.
in m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.*

et m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.

*et m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.
et m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.
et m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.
et m. m. b. s. h. h. n. d. g. e. h.*

vt tertio Metaphy. Philosophus docuit. at si rationale hominem nobis denotat & speciem ipsam; verè dicimus rationale esse animal. idem dolori accidit, nam si pro actu quo dolemus accipitur, est actio; sin autè,

*Dolor pro aliquo de bono
est actio in quo accipitur de bono
est sensus*

vt accidens in actione, dicitur actionis symptoma. Atque sic argumento satisfaciemus superius addu-

cto. Quod verò pertinet ad causas doloris, in quibus tradendis sibi non constare Galenū dicebant: si memoria tenemus, iam superius enarratam diuisionem causarum doloris, soluetur nodus. causas enim doloris alias esse docuimus manifestas: alias obscuras, quas haudquaquam sensibus, sed ratione tantum cōprehendi diximus. Manifestæ quidem sunt, soluta continuitas à causa externa, atq. immoderata intemperies. At solutio continui ab interna intemperie profecta, obscura est, eaque solum erudito medico innotescit: & de hac Aëtium locutum esse supra dicebamus. Galenus itaque cum alterationem, & solutam continuitatem esse doloris causas dixit, interdum eam accipit, quæ euidentis est sensui: Ita vt soluta continuitas dolorem generet, quem postea sequitur intemperies. Cui sententiæ penitus Auer. conatur repugnare. at contrà ubi alterationē doloris causam ponit, intelligi semper continui solutio debet; quod in Aëtii loco exponendo supra monuimus. Et

*Causa manifesta est solutio
continui, que causatur à
causa temperie*

Instituto de Galeni

quanquam Galenus intemperiem, tanquam causam manifestiorem; plerumque tamen solutionum continui siue externam, siue internam, causam proximam doloris attulit. Sed ignorare non oportet, quod solutio continui in corpore, sequitur intemperiem: Externam verò intemperiem, solutio continui comi-
tatur. Quare vt mutuam harum consecutionem percipias; scire conuenit, continuum intra corpus ple-

*Solutio continui sequitur intemperiem
tamen si dolor est internus*

rumque solui non posse à causa interna, nisi affectio præcedat; & propterea solutionem, quæ intra corpus fit, intemperies necessario præcedit: sed externâ, quæ ab ictu procedit, intemperies sequitur, Dolor tamen ipsam solutionem proximè sequitur. Nec remoueat, qui Galenum asserunt solutionem continui, & intemperiem interdum simul generari: propterea quòd solutionem continui aliquando intemperies sequi soleat, à qua dolor gignitur, recedunt enim ii à Galeni sententia; & toto celo aberrant. Nam ubi continuitas soluitur, spiritus, & humores dolorem generantes ad eum locum confluunt. quapropter si post factam diuisionem, alius dolor à priori inducitur, ille iuxta Galeni sententiam, à noua solutione oritur, quam producunt humores, ob suam siue crassitudinem, siue acrimoniam, aut aliam qualitatem. Atque hoc pacto huic quæstioni satisfacimus de causis doloris; cur aliquando vna, aliquando duæ à Galeno afferantur. Porrò siccitas, cum minus agat, neque vehemens sit, in agendo vt aliæ qualitates, leuiorem inducit dolorem; humiditas autem, cum segnis sit admodum, nullum dolorem excitat, vt secundo κατὰ τόπον asserit Galenus. Quòd si libro de Inæqual. intemp. dixit omnes intemperies dolorem genere, inferius tamen eodem capite precipuas doloris causas duas ponit, nempe calidum, & frigidum: quibus postea annectit siccum; & postremò humidum. siccitas enim ratione priuationis potius quàm alio modo dolorem infert; at humiditas, quantum spectat ad suam qualitatem, dolorem minime efficere potest (nō aliter quàm in similaribus partibus solæ intemperies, dolorem sua vi minimè producant) sed tantum ob sui crassitiem, & copiam in partibus dissimilari-

bus dolorem generat. Neque aliam puto fuisse Galeni mentem in loco proximè adducto: Sic humores capitis dolorem non inferunt, alia ratione, nisi sui multitudine, mora, & acrimonia. Idcirco cum Galenus Hippocratis sententiā interpretatur ubi inquit; quòd in omni morbo sit vlcus, hoc propterea euenire probauit, quia humores in quouis morbo erodendo, tendendo, premendo, euellendoque aliquam faciunt continuitatis solutionem. Quibus ita constitutis, facillè intelligitur ratio, quā affert Hippocrates in libro de Natura humana: quare si homo vnū esset, non doleret, quoniam scilicet alterari nō posset. Nam si dolor est tristis sensus, necesse est eum, qui dolere debet, alterari. Alteratio autem in simplici non contingit. Animal verò quod ex quatuor constat elementis, per tactum animal est, vt tertio de Anima docuit Arist. inquit enim sensum non est necesse in omnibus viuētibus esse. Neque enim ea, quorum corpus simplex est, contingit habere tactum, neque sine hoc possibile vllum esse animal. Ex quibus verbis facillè patet, non posse dolere quod simplex est; quia sensu caret: cū dolor sit actio ipsius sensus, vt ex Galeni sententia iam demonstrauius. Si quis autem hæc vberius tradita desiderat, reiiciendus est ad Galeni librum, non solū de Natura humana & de elementis secundum Hippocratem, sed ad eum, qui de Const. artis inscribitur: Vbi priscorum philolorum sententias evertit, & cum Democrito, atque Epicuro certat qui naturā ex atomis esse cōcretā volebat: sed hanc hæresim è medio sustulit; quia si ex his constaret non alteraretur, nec sentiret: cum atomi non patiantur, nec alterētur; & sublata alteratione, sensus ex toto aufertur. Rectè itaque censet in libro

de Natura humana. Hippocrates, quod si corpus simplici constaret elemento, non utique doleret. nihil enim esset quod in ipsum ageret. At si quis instaret, quasi ex seipso pati posset: Si hoc, inquit, esset, vnica medela sufficeret: verum hoc ab experimento, et re ipsa recedere compertum est: quare ut omnibus notum prætermittatur. Cæterum ut Hippocratis sententias medicorum, philosophorum decretis confirmemus, primum apertè intelligo rationem Aristotelis primo de Cælo, qua cælum esse incorruptibile probat, ab Hippocratis ratione non dissentire. Probat enim Arist. cælum esse incorruptibile, ex vnitatem: Nam cælum ex tota constat materia. Illud autem, quod ex toto constat elemento primo, vnum esse necesse est. quod si vnum est ex toto primo elemento; nec pati, nec corrumpi potest, quod nihil habeat, quod in ipsum agat. Nam teste Auerroë, Alteratio compositionem significat. Si quis præterea obiiciet elementa quatuor secundum se tota æterna esse, ut tertio de Cælo ostensum est ab Aristotele, & tamen habente partem materię: habere intellige esse æterna per successionem, ac partium continuam generationem, veluti probauerunt philosophi; & cum æquales habeant materię portiones, seruari in illis proportionem, ut docuit primo libro Meteor. Arist. Atque hæc pro Galeni de sensu contra recentiores sufficiant.

Avicenna & Auerrois opinio de Dolo.

Cap.

V.

Defendimus in superiori capite Galenum ab his qui ipsum sibi aduersari ostendere nitebantur. Nunc ne quid desideretur in hac nostra tractatione,

Antequā ad veram de dolore explicationem accedamus, paucis recentiorum medicorum sententias de dolore discutiamus. Primum igitur sese nobis offert Auicenna, Qui in secunda Fen. primi libri Doctrin. secunda, summa secunda tribus argumentis contra Galenum insurgit, quorum Primum est: 'Dolor in partibus similibus, & continuis, vbi nulla est soluta continuitas, sentitur. hinc ergo sequitur, solutionem, non esse causam doloris. vtitur deinde exemplo, ad declarandum assumptum esse verum. In partibus inquit continuis, vbi nulla est solutio, dolorem sentimus. nempe membrum totum interdum dolet, cum tamē non sit solutum aut diuisum totum. Secundum Argumentum est: Frigus dolorem in partibus refrigeratis continuis excitat, & non sentitur: vbi manifestè soluitur continuum. quare malam temperiem potius causam doloris esse, quā solutam continuitatem conclusit. Postremò idem persuadet. hac ratione: Dolor est rei contrariæ sensus; sed contrarium sensum intemperies efficit, & non soluta continuitas. igitur intemperies erit causa. Idem quoque Auicenna sexto Natural. duas esse doloris causas præcipuas docet, Intemperiem, & solutam continuitatem. quod ex eo probat, quia sanitas in ipsa tēperie atque vnitatem consistit. quare corruptio temperiei, & continui solutio, quam sensus tactus sensit, dolorem affert. discernit enim tactus noxia à familiaribus: cumque noxia diiudicat, dolet. Nobis autem hæc Auicennæ sententia non probatur. neque enim explicat proximā doloris causam, sitne ea intemperies, an soluta cōtinuitas. Demōstratū enim est à philosophis, quod vbiq. vnus effectus plures sint causæ eiusdē generis, certo ordine illū efficiūt causatq. ita vt alia prior

nuitatem inter propria obiecta cōnumerāuit. Quòd si dixeris ex secundo de Anima, solutionem continui ad numerum reduci, quod est sensibile commune; hoc vel parum exercitatis statim absurdum videbitur: quandoquidem communia obiecta non nisi per propria agere possunt, cum sint subiecta immutationis sensus, quæ fit à propriis obiectis. Valeat igitur Gentilis Fulginas qui conatus est ostendere communia obiecta sine propriis posse sensum immutare; de turri alba exemplum adducens cum eminus eius magnitudinem prius perspiciamus, quàm albedinem cernamus. Hoc itaque persuasus, censet commune obiectū prius sentiri quàm propriū: sed lōgē aberrat. Neque enim turris magnitudo omni colore priuata visu deprehenditur, quamuis ob plurimū loci interuallum color verus percipi nequeat. Res enim ob magnam loci intercapedinem alio colore infectæ apparent, quàm quo reuera insigniuntur, quemadmodum in nostro Commentario de Coloribus demonstrauimus. Offert igitur se nobis aliquis color, quo turrim videmus, si non albus, saltem pallidus, aut in multa distantia niger; quo commune illud obiectum videlicet magnitudinem apprehēdimus: quam in tanto interuallo, si rationem opticam sequi volumus, propter angustia, & acutiem angulorum quos radii faciunt, minus videmus. Taceat igitur Gentilis, in Philosophia parum eruditus, qui turris altitudinem, pueriliter admodum, citra vilius coloris opē dignosci credidit; neq. intellexit tenebras dici nigras, & ad nigros colores referri, vt eodem nostro Commentario docuimus. sed longius dilabimur, reuertamur igitur ad institutum, & præter ea, quæ ab Aui-cenna dicta sunt, audiamus Auerroēm, qui & ipse à

Galeno dissentit, vnam tantum perse ac proximam doloris causam statuens, nempe intemperiem, quæ tamen totum membrum non afficiat. nam talis non sentiretur; quemadmodum nec illa intemperies sentitur, qua hectici laborant. Censet etiam Auerroës, solutionem continui generare intemperiem, & ab hac deinde dolorem effici, ratio verò, quæ id persuasit, in hoc consistit, Quòd solutio continui sit motus malus, quandoquidem naturæ aduersatur, cum corrumpat vnitatem, quæ ad membri sanitatem est necessaria; eaque soluta, intemperiem faciat, inferens contrarium tēperiei, quod sanè nihil est aliud quàm intemperies. Igitur ab Intemperie proximè promanat dolor. Sunt qui Auerroëm damnent, quòd malus motus, quem dicit introducere intemperiem, sit ex eorum numero, quos Locales vocamus: At nulli tales intemperiem generant, vt patet; quia multis eiusmodi motibus corpus nostrum mouetur, à quibus minimè alteratur; Ad hæc. Esto quod motus ille localis intemperiem faciat; hæc nulla alia sanè erit, quàm inflammatio spiritus, qui fertur ad locum diuisum; atque ita intemperies huiusmodi semper calida esset, quod tamen falsum est: Nam statue hominem in aëre frigidissimo, diuidaturque illius caro in strumento similiter frigidissimo, hæc diuisio dolorem non generaret, Quoniam in eo calida intemperies gigni non posset. Denique solutio continui, simplex morbus est, vt ipse quoque Auerroës docet septimo Collig. de Curat. solut. cōtin. at si statuamus intemperiem sequi ex solutione continui, morbus omnino compositus reddetur, ex intemperie, & soluta continuitate. Atque hæc satis sunt quoad Auerroëm.

Solutio

Tosini Auer.

*Solutio continui qd malus
motus*

*Solutio rationum Auicennæ & Averrois**Cap.**V I.*

ET si horum rationibus prolixius satisfaciemus, cum Aristotelis sententiam enarrabimus: paucis tamen modò iis est occurrendum. & primùm rationes Auicennæ, qui argumentabatur, quòd in tota parte membri doleamus, & tamen in tota non sit solutio continui: Deinde, quòd totum corpus internum doleat, nulla facta solutione, vt patet in febricitante; hoc modo diluimus, concedentes quidem, quòd in tota parte simplici, totoque membro dolere possumus; attamen ea portiuncula, cuius vnitas soluta est, magis sentietur dolor, ipsaq. intemperies, ob partium consortiũ cum toto communicatur. Vel fortassis melius, cum alicuius partis vnio soluitur, acres humores, aut multi, & crassi ad locum solutum & dolentem confluunt, vtpote imbecillum iam factum. ex hac igitur defluentis humoris acrimonia, vel multitudine, fit aliqua diuisio, & solutio sensum latens, & interior, atque ita in toto membro, erit vna pars soluta sensui manifesta: sed multæ aliæ latentes erunt & dolētes ex causis proximè enarratis. Simili quoque ratione, & in febricitante, calor ille igneus acris vel humor, qui febrem facit, diuisiones larentes in partibus imbecillioribus molitur, & excitat dolorem, atque ob id corpus totum non æque dolet, sed magis vbi fit diuisio, & solutio. Erat altera ratio Auicennæ quòd frigidum, cum continuum soluit, non ita magnum in diuisis partibus dolorem procreat, quemadmodum in extremis: nam extimæ nihil eiusmodi perpetiuntur. Sed nos id non alia ratione accidere posse existimamus, nisi

quod nerui, & carnis fibræ in sua principia contrahuntur: contractio porro continuum soluens, dolorem excitat. Quodd optimè traditum est à Galeno in princip. quarti de Simpl. medic. facult. vbi demonstrat, quo pacto, & à calore, & à frigore continuum solvatur. Cùm verò dicit Auicenna dolorem effici à re contraria temperiei, at solutio non est res contraria temperiei, sed intemperies: respondemus, quòd causa efficiens solutionis (siue sit externa, siue interna) est contraria temperiei: quoniam illud obiectum soluens continuū, aduersatur sanitati; puta durities, vel acuties scindens, aut multa copia excedens. Diuisio igitur continui, est ipsa læsio: causa verò ledens, & soluens, est contraria ipsi sensui: quapropter sensus læsionis dicitur potius dolor. At apud Philosophum est affectus sequens sensationem, vt paulò post dicemus. Tria igitur sunt, causa faciens diuisionem, & hæc est contraria temperamento instrumenti sensus tactus, quæ soluit rationem instrumenti: tum diuisio, quæ læsio dicitur: est, & tertius sensus, causam, & læsionem sentiens, vt audies. Diuisio itaque sua natura non est contraria temperamento: sed ratione causæ faciētis diuisionē dicitur contraria. Porro per hæc facile Auerrois rationes destruuntur: quandoquidē diuisio non generat qualitatem, nisi per accidēs; quia ex distantia partium oritur intemperies. Sed diuisio, est motus malus factus ab obiecto non commensurato facultati tangendi. Dicitur autem malus; quoniam confertim fit læditque organum sensus: decipiturque Auerrois, cum credit, malam intemperiem excitare dolorem immediatē; nisi in intemperie solutionem continui includat. Sed nec illud sensit Auerroës, nec potest proprie dici: quoniam intem-

*ma: est compari-
da: in instrumenti
diuisio*

*Diuisio sua natura quæ
est in instrumenti
diuisio compari-
da: in instrumenti*

peries est qualitas, cuius est alterare: diuifio autem in motu locali, & non in alteratione ponitur. Sunt igitur tria, qualitas tangibilis, quæ diuidit: diuifio ipfa, quæ est læfio: & perceptio, quæ dicitur fensus, vel fenfatio. ex his tribus fequitur paffio in appetitu, quæ dicitur dolor. Quod fi harum trium caufarum doloris vna defuerit, non excitabitur in appetitu dolor. cum enim qualitas tangibilis non erit præfens, non vtique motus nec dolor fiet: quia fensus eft potentia fenfibile; & præfente fenfibili fit actio fensus exterioris. quod fi non diuidit, dolor non generatur; quoniam ingens læfio requiritur, quæque nulla maior à qualitatibus tangibilibus fieri poteft. Amplius, fi patiens diuifionem, alicui alii rei intentus animus læfioni minimè applicuerit, fensus dolorem non fen- tiet, neque dolebit: atque ob id ligna, lapides, & inanimata omnia, quamuis patiantur diuifionem, cum illam non fenfiant, (vt pote quæ hac facultate carent) non dolent. Itaque intemperies, fi inter caufas doloris connumerari debet; vt qualitas lædens, quam noua fequitur diuifio, fecundum Peripateticos habenda eft. Ad id verò quod fubdit Auerroës, dolorem in tactu à proprio obiecto fieri, perinde atque in alijs fenfibus: refpondendum eft rectè illum fenfire, quoniam prima ac fuma caufa doloris, eft qualitas tangibilis; ipfaque intemperies, vt qualitas tangibilis, dolorem excitat diuidendo; quoniam diuifio eft læfio, quam dolor, & paffio comitatur. Diuifio igitur non eft obiectum tactus, vt Latini in philofophia parum exercitati afferunt: fed eft læfio ab obiecto, quod ita acerbè mouet, vt dolorem excitet. Sensus itaque qui in partibus proximè diuifis eft, percipit læfionem, vel quemadmodum diximus tertio de Anima, à fen-

*Diuifio in motu locali
ponitur
3a quæ hæc & diuifio
ipfa et ipfa læfio 3a paffio
et hæc paffio & hæc paffio
paffio in appetitu & dicitur
dolor*

Intemperies quæ lædens

*Prima ac fuma caufa
doloris ipfa intemperies*

Diuifio non obiectum tactus

ipfa paffio in appetitu

potius est philosophica, nā tertio libro Natur. auscul-
 probatur à Philosopho, numerum ex diuisione con-
 tinui generari. & sub hac ratione diuisio est quædam
 continui corruptio, quia ex continuo fit discretum.
 Sed & tertia ratione intelligimus diuisionem conti-
 nui, vt est morbus quidam, quæ vt ad sanitatem re-
 fertur priuatio est, & ipsa vnitas priuatio multitudi-
 nis dicitur. vt enim dictum est X. Metaph. vnum pri-
 uationem multitudinis notat. cōcedimus igitur dua-
 bus posterioribus rationibus priuationem quodam
 modo dici, non quidem per se, sed vt inter se inuicem
 comparantur, diuisio, & vnitas. Verū ob id non se-
 quitur, dolorē fieri à priuatione: quin potius à qua-
 litate vnitatem corrumpente per diuisionem. nam do-
 lor fit cōsertim, dū præsens est qualitas diuidens, non
 autem vbi continuum iam solutum est: quare interea-
 dum tangit dolorem excitat: tangit autem diuidēdo.

Turrisani, plus quā cōmentatoris appellati sentētia. Cap. VII.

LAtini medici, primas ferē Turrisano dederunt,
 qui in librū Artis paruæ longissima edidit com-
 mentaria; In quibus (vt ego existimo) multa congef-
 sit; sed paucissima probè concoxisse videtur. Hic in
 iis commentariis, vbi de Dolorē agit, quatuor Auicē-
 cennæ dictis addit, cætera ab Auicenna mutuatur.
 Primum quidem diuisionem continui esse sensibile
 cōmune, & ad numerū referendā esse existimat, quo-
 niā diuisio duo ex vno facit; & quamuis numerū non
 intēdat, tamē vnitatem corrūpit, & ex vno duo genera-
 tur. idē sensit Auicēna, vt ex suis verbis patet. Alterū
 est solutio continui ea ratione, qua solutio est dolorē
 non causatur, sed propter malā intemperie, quæ illā di-
 uisionē consequitur fit dolor. tertiu est, quod mēbrū

ipsum egressum è natura sua, & sua vnitate ad ipsum numerum præter naturaliter veniet. sed hoc dupliciter intelligere possumus. Vno quidem modo, prout exitus ille ab vnitate ad numerum, morbus est instrumentalis, & particularis dicitur. Altero verò modo exitum ab vnitate ad numerum intelligimus, ratione morbi communis, quatenus per solutionem continui, quæ morbus communis est, ad numerum deductum sit membrum, & hac quidem ratione, vt ab vnitate membrum in dualitatem abit, sensibile quidem perse est; Sed non à quocunque sensu sentiri potest; verum à tactu solum; propterea quòd tangendo diuidatur membrum. Postremò, inquit sensum apprehendere vnum negatione diuisionis, & numerum negatione continui. Sed huius viri sententia à me nunquam probari potuit, & aliàs de medio sublata fuit, quare nunc tantum his rationibus euertemus. Diuisio, qua diuisio est, est motus: quare ad motum potius, quàm ad numerum referenda est. Ad hæc, numerus ex diuisione continui generatur, vt docuit Philosophus tertio Phys. ergo diuisio statuenda est causa numeri, debetque numerum præcedere: quoniam nulla causa sub effectu collocatur. nihil enim quod prius est, sub eo quod posterius est comprehenditur. Accedit his, quòd sensus exterior percipere debet numerum ea ratione, qua continuum sentit: sed ipsum continuum per propria sensibilia percipit: quare ita numerum quoque percipere debet, scilicet per quatuor primas qualitates, vel per alias, quæ sensui tactus propriè sint. Præterea, genito numero dolor non est, quoniam vt ipsemet Turrisanus testatur, dolor excitatur, cum continuum soluitur, atque in re, quæ sit, non autem in re facta consistit. quare an-

*diuisio præter naturam
motus*

tè quàm generetur numerus, dolor fit. non igitur numerus est causa doloris, sed sequitur ipsum dolorem: quia dolor prior est quàm numerus. quocirca diuisio, vt dolorem generat, non ad numerũ referenda est; sed ad motum, vt ob id Auerroës rectius senserit, cùm dixit diuisionem esse malum motum. Denique quando numerus est, non est diuisio. igitur diuisio non est numerus vlla ratione. quando autem diuisio est: adhuc non est numerus, sed tunc fit. Verius ergo dicendum est, diuisionem esse motum; & numerum esse terminum ad quem properat motus: atque per diuisionem fieri numerum, quemadmodũ per motum generatur forma. Diuisio igitur numerus est imperfectus, & per se innuit motum: quare ad numerum referenda nequaquam est. Est & aliud, quod nunquã etiam mihi arrisit, nẽpe quòd diuisio qua diuisio est, non generet dolorem, nisi vt illi iungitur intemperies. nam vt rationem taceam experientia id labefactat, velut docet punctura acus, quæ simul atque diuidit vnà dolorem creat. quin etiam, quod sæpenumero experimur, parux quædam bestiolæ, cuiusmodi sunt pulices, cùm primum diuidunt, dolorem excitant. Quare missa hæc faciamus, inquiramusque quomodo intemperies inferat dolorem. Ipse, vt opinor, mihi responderet, id facere tanquam agens in organum sensus. Sed illud quod agit in sensum, est sensibile commune vel proprium. Intemperies igitur altero horum modorum sensum alterat. at non vt commune, quoniam intemperies est qualitas prima, vel ex primis orta; est igitur sensibile proprium. & diuisio est sensibile commune, & causa intemperiei, & per se sensibile, vt ipsemet dixit à sensu tactus. Ex his necatur argumentum.

Primum in sensu tactu est motus qui generat numerum

Diuisio est motus malus

Intemperies est motus malus

Causa præcedit affectum : diuisio, est causa intemperiei, & est sensibile per se : igitur, vt sensibile est per se, antecedit, & prius sentitur quàm generetur intemperies. sed nec hic siltendum est. nam cùm diuisio in principio sentiatur à tactu antequam intemperies sit genita : sensus ille diuisionis, aut est tristis aut blandus. Si tristis est, sentitur cum dolore : si blandus, cum oblectatione. Habes igitur, quòd diuisio prius sentitur cum tristitia, quàm ipsa intemperies genita sit. & hoc quidè sit, cum tēpore æquè ac generatio qualitatis tempore indiget. quare sensus diuisionis tempore præcedit intemperiem. Si quis hanc rationem diligentius animo perpendet, eam validissimè, ni fallor, vrgere intelliget. Accedit quod intemperies, cum sensim generetur, & non tota simul (quoniam alteratio temporis successione fit, cum sit motus qui ex momentis non coaceruatur, vt in philosophicis probauimus) non poterit creare dolorem, qui confertim fiat. At huic nostræ orationi oppones, quod eadem ratione diuisio quidem dolorem excitabit, cū sit motus : verùm huic dubitationi in fine huius disputationis satisfaciemus. Præterea diuisio ea ratione, qua diuisio est, antequam generetur intemperies, corrumpit vnitatem membri, quare & naturam membri : sed corruptio vnitatis membri, est cum sensu, & lædens ; igitur diuisio, inquantum diuisio, lædit, & sentitur. Et vt in vnam congeratur ratio, Diuisio, vt diuisio, corrumpit vnitatem ; intemperies, vt intemperies, non corrumpit vnitatem membri ; igitur diuisio corrumpit sensum, & non intemperies. quod enim vnitatem instrumenti destruit, virtutem quoque lædit. Quòd si ex duplicatis nexus tibi non arridet, in secunda figura formabis rationem. Omnis diuisio

*diuisio, sensibile per se
in q. inducit hanc malitiam
temporis*

*aliquando sensum generat
vntatem*

diuisio corrumpit vnitatem; nulla intemperies est diuisio; igitur nulla intemperies corrumpit vnitatem. atqui corruptio vnitatis facit, vt membrum egredia-
 tur suam naturam. nam vt ipse sapius dixit, causa doloris est violētus exitus à sua natura. Itaque apertè sibi ipsi non constat. Hinc iam facilè intelliges quan-
 tum à veritate dissentit id quod tertio loco fuit di-
 ctum. si enim sensu perciperetur exitus mēbri ab vni-
 tate ad dualitatem, cūm hic exitus sit diuisio, per se sensu perciperetur diuisio. Quod si esset, prius sensi-
 bile commune sentiretur, quā proprium: vel ne-
 cesse est declarare, quonam sensibili proprio sentia-
 tur hic exitus membri, antè quā generetur mala in-
 temperies. Ad hæc, si solus tactus de exitu membri
 ab vnitatem ad dualitatem iudicaret, numerus vtique
 non esset sensibile commune: quoniam ab vno tan-
 tum sensu perciperetur, non autem à pluribus; quod
 ratio sensibilis communis postulat. Porro quod po-
 stremò addit, ridiculum est. siquidem affirmat sen-
 sum apprehendere vnum, negatione diuisionis; &
 numerū, negatione continui. Non enim hæc dicta
 sunt digna viro apprimè docto, atque acuto. quod co-
 gnoscere aliquid cum negatione, vel affirmatione
 proprium intellectus sit: & sensus patiēdo, non au-
 tem ratiocinando apprehēdat; sed quod omnem ab-
 surditatem superare mihi videtur, est id quod pro-
 ximè adiecit, nempe Numerum qui intentionaliter
 in obiecto percipitur, solū intentionaliter alterare:
 cū paulò inferius dicat, numerum substantiæ mem-
 bri esse corruptiuum. Hæc enim sibi inuicem neque
 cohærent, neque vera sunt. siquidem illud numerum
 intentionaliter alterare: Aduersatur huic, cum sub-
 stantiæ membri esse corruptiuum. Quæ enim alterāt

*causa doloris est violētus exitus
 vbiq. a sua nat.*

solū imaginare non labefactant re ipsam substantiam. Præterea, falsum est, numerum intentionaliter alterare. cum Simplic. & Alexan. philosophique omnes in Enarr. secūdi libri de Anima sensibilia communia re ipsa afficere sensum asserāt. hinc fit, vt magna nix magisquā parua alterat sensum visus: & magnus ignis, magis quā exiguus tactum afficiat. Dehinc, illud quoque falsum esse cēsemus, quod numerus substantiam membri corrumpat. numerus enim, vt philosophi docuerunt, facultatem agendi non habet: sed diuisio vnitatem membri corrumpens, substantiam, ac naturam eius destruit. Quapropter si quis omnia eius dicta in illis suis, (quas vocat) digressionibus ad lancem appenderet, innumeras proculdubio ineptias, & inconstantias animaduertet. Inuehitur denique in Galenum, probatque induci dolorem posse ab intemperie humida, propterea quod nonnunquam madere pars atque humectari & alterari possit, adeò vt sensu percipiatur: & cum æquè sentiatur humor, atque caro, æquè etiam partem corrumpere valeat. atque hoc confirmat, quia Galenus ex fame, et siti sentiri dolorem dicit: quasi ex iis pateat, quod humor dolorem possit inferre. Miror equidem hominē hunc alioquin doctum eiusmodi rationes asserre, quibus ipsemet Galenus satisfecit. Nam Dii boni quo pacto valet hæc ratio, humidum sentitur, ergo potest afficere dolore? habes enim ex Galeni pluribus locis, nihil posse dolorem inferre, nisi idem soluere continuum valeat. Quoniam ad excitandum dolorem, summa requiritur læsio, quæ est solutio continui. humidum autem, suæ quidem qualitatis vi, minime potest; licet crassitie, aut copia sua dolorem excitare queat. Sitis verò priuatiue, vt ita loquar, dolorem in-

*sensibilia cum re ipsa
hanc rationem inferunt*

humores in Dignis

fligere potest, quemadmodum ipsemet Galenus eo loco de Siccitate paulò suprà docet. Hæc de Turrisano.

Opinio Petri Apponensis.

Cap. VIII.

INter Latinos medicos homo multę lectionis conciliator, vnà cum Auerroë, sentit immediatam & proximam doloris causam esse intemperiem. Insuper solutionem continui nisi illi intemperies accedat, dolorem inferre non posse arbitratur. primam tamen ac summam causam esse vitiatam proportionem iudicat, tanquam causam communẽ, tam ad continuitatis solutionem, quàm ad intemperiem. Si enim inquit intemperies, aut solutio continui dolorem excitat; id facit, non ratione, qua intemperies est, aut ratione solutionis continui: sed ob id, quia intemperies, aut solutio sunt improporcionata, & incommensurata potentix sensitivæ. Est igitur vt ipse sentit, in his tribus, hoc est in solutionem continui, in intemperie, & in vitiata proportionem talis ordo ponendus: vt prima & proxima causa doloris, sit intemperies: deinde solutio continui, ac intercedente intemperie: postremo vitiata proportio, tanquam communis ratio, qua, tam intemperies, quàm solutio continui generant dolorem. Conatur autem hanc suam opinionem locis quibusdam Aristotelis confirmare: sed eius sententiæ non accedo. Nam primùm, cum in proportio, & proportio relationes sint, (vt II. libro de Anima Auerroës docuit.) Relatio verò actionem nullam habeat, improporcion & incommoderatio non erit causa efficiens dolorem, vt nec pro-

portio & commoderatio voluptatem. Atque ut rem ipsam exemplo explicemus: pater non illa relatione, qua ad filium refertur filium generat, sed per potentiam suam actiuam. Eodem pacto neque res quæ sensui obiicitur, illa relatione, qua obiecto commensurata est, dolorem excitat; sed sua vi, qua sensibilis est, mouet ipsum sensum. quæ si conueniens est, inter illa oritur relatio, quæ commensuratio, vel proportio dicitur. Idem accidit & in re sensibili lædente, non igitur improportio & incommensuratio est causa communis. Sed fortassis rectius eam communem habitudinem rei sensibilis, & sensus nominasset. Improportio enim est communis habitudo ad omnem rem lædentem sensum. Adde, quod improportionē inter rem sensibilem, & ipsum sensum ponere videtur: quasi res ipsa, quæ dolorem in sensu generare debet, ei proportionē non respondeat. At hoc in omnibus quæ dolorem inferunt non probamus: quoniam res quæpiam, ut puta odor virtute olente erit proportionatus & commoderatus: sed in aliqua distantia delectationem inferet, quod si propius ad sensum accesserit, dolorem generabit. atque ita dolor à re proportionata & commensurata creabitur. Eodem pacto qualitas, & temperies quædam proportioni respondet membro: & tamen si confertim irruat, dolorem excitat, ut supra cum opinionem Galeni discutebamus, explicauimus. Ad hæc, si per proportionem & improportionem, ea quæ est rei sensibilis ad potentiam sentientem intelligit; qua ratione Aristotelem interpretatur sexto Topicorum cum inquit dolorem esse passionem animalis, ex distantia partium, cum violentia; ubi per distantiam partium, improportionem intelligit, & ambiguè de improportionē

loquitur voluit igitur homo hic dictis Auerrois, & Auicennæ obscuras rationes assuere: & quod Aristoteles διέσταν dixit, quod est distantiam & intervallum partium, perversè Disproportionem appellavit.

De opinione Gentilis.

Cap. IX.

Gentilis quoque Fulginas multa in hac de Dolo-
re disputatione effutiuit, parum sanè foeliciter,
ac minus accuratè. Primum enim inquit, dolo-
rem esse sensationem; ita ut ille actus sentiendi, sit
propriè dolor, & non aliquid sequens sensationem;
idque autoritate Algazelis, & Turrisiani Monachi
comprobat. Deinde ait, quòd solutio continui, ut
diuisio, non est causa doloris; & in hoc cum Turri-
siano conuenit. Præterea habet, quod solutio conti-
nui disponit partes diuisas, ita ut ab obiectis, hoc est
ab aère, aut à re dura tangente non conuenienti mo-
do tangatur. Superficies enim diuisarum partium ne-
quit ab aliquo obiecto sine dolore tangi. Vnde colligi-
git, solutionem non esse causam doloris: sed tantum
esse dispositionem, ut partes doleant, quatenus nouas
superficies diuidendo generat, quæ ab obiectis
non sine dolore tangantur. Addit igitur diuisionem
non esse causam doloris: quoniam non est proprium
obiectum tactus. Postremo Auerroem interpre-
tatur. qui in re crassè admodum decipitur, ne di-
cam ineptè. neque enim credidit Auerrois diuisio-
nem disponere partes, ut superficies nouæ par-
tium diuisarum ab occurrentibus obiectis lædantur:
verum intemperiem generare in partibus, quam

sequitur dolor. Itaque non disponit, sed tangit res ipsa dum diuidit, atque ea ratione gignit passionem, & sensum. sed ex his ambagibus nos huiusmodi argumentis extricemus. Primò, diuidens carnem, dum diuidit tangit, ergo diuisio est tactus, igitur passio aut lædens, & mala; aut delectans, & blanda. Si mala, dolorem efficiet: Sin blanda, oblectabit. Aut igitur diuisio est causa delectationis, vel delectatio: aut dolor, vel causa doloris, & non dispositio, vt ipse commentus est. Est enim diuisio passio quædam illata à duritie, vel acutie quæ sunt obiecta tactus: quare aut est sensus, aut est vera sentiendi causa. Præterea si diuisio est actus diuidentis, aut iste actus est sensatio, aut est actio non percepta nec cognita à sensu. Si quidem est sensatio, sequitur quod sit dolor, vel delectatio: quoniam, vt tu ipse sentis Gentilis, dolor est idem quod sensatio tristis, & rei lædentis. Sin autem diuisionem non esse actionem sensatam respondes, apertè conuinceris, faterisque durum, vel acutum, quod est obiectum proprium tactus, tangere & non sentiri. quod absurdissimum est. nam si membrum sentiendi quidem facultate præditum, atque à sensibili motum & affectum non sentiret, esset vtique aut lignum, aut lapis. Amplius, si moderatum obiectum sensus non nimium distans ab organo sentiendi, in medio opportuno, & instrumento idoneo, mitem sensum producit, nullius dispositionis interuentu: quare & obiectum immoderatum, vitiose agens, corrumpens sentiendi facultatem, dispositionem exigit? nulla mehercle est ratio; sed commentum futile. atque confirmatur eiusmodi consecutio, præcepto Topico. Nam sicut se habet oppositum in oppositum, ita propositum in propositum. sed si obie-

Atum moderatum suauem infert sensum, nulla alia praeunte dispositione, ab ea quæ à Philosopho numeratur: opposita quoque res obiecta incommoderata, citra ullam aliam dispositionem, generabit dolorem. Diuisio igitur, cum sit læsio in carne; erit dolor, vel causa doloris. Ad hæc, ridicula est, & vana opinio, quod idem, sui ipsius gratia esset dispositio, & dispositum. nam cum diuisio disponat ad tristem sensum, qui est dolor; & eadem diuisio sit læsio: ipsa disponderet ad seipsam. Huic accedit, quod si diuisio esset dispositio, esset qualitas, vt patet ex libro Prædicam. Aristotelis: atque ita diuisio intemperies dicenda esset. Multa tandem alia incommoda, & quidem absurdissima hanc sententiam aperte comitantur, quæ vel ab inexercitato philosopho deprehenduntur. ad nostra igitur descendamus.

Opinio Aristotelis de Doloze. Cap. X.

PLurimum certè digressi sumus ab eo quod initio proposueramus explicandum, nempe de Doloze; & eius causis, iuxta Aristotelis dogma: sed cum medicorum turba auctores quos modò recitauimus suspiciat, & illis primas concedat, damnari illorum sententia non potuit, antè quàm eorum dicta, ne dicam ineptias, intelligerentur. Nunc igitur Philosophum imitabimur, qui vbi quædam in medio demonstranda proponit; quædam nota, (veluti fundamentum iaciens,) quæ ab omnibus recepta, vel saltem alibi confirmata fuerunt, assumit. Sumamus itaque primum quod animati corporis actiones, tam animo quàm corpori sunt communes; affectusque omnes totius sunt animalis. Nam, vt primo de Anima testa-

tur Aristoteles; Anima nec sentit, nec intelligit. Si quis autem hæc prestari ab anima asseruerit, idem quoque vel nere, vel texere animam poterit affirmare. Quamobrem homo intelligit, ac sentit, sed per animam. Neque affirmandum est, hominem esse animam, hoc enim aduersatur Philosopho octauo Metaphy. Accipimus item alterum æquè confessum, Nempe vires, quas anima vna cum corpore exercet, ad animam pertinere, dicique animæ virtutes, facultates, aut potestas: atque ideo Philosophus, cum in libro de Anima, de Anima protrahere deberet, vnà quoque de eius facultatibus differuit: quod mutuetur anima instrumenta à corpore, per quæ perficiantur facultates. Vnde partes sunt animatæ, quatenus animata est substantia, quæ ex sentiendi facultate, & materia coniuncta est. Docet enim Alexander in Quæstionibus naturalibus, ac in libro suo de Anima, instrumentum animalis vt animatum est, appellari instrumentum. nam si Anima priuaretur, haud quanquam amplius dicendum esset instrumentum animalis, vt septimo Metaphy. & in fine quarti Meteor. demonstratum est ab Aristotele, non secus quàm manus abscissa, æquiuocè manus appellatur, non autem animalis organum. animal itaque ex anima & corpore conficitur; corpusque instrumentum est, cui anima vires, ac facultates sub ministrat, totumque corpus id est quod agit. Illud etiam sumendum est, quinque esse sensuum instrumenta, quod tot numero sint facultates sentiendi exteriores, nec plures, nec pauciores. nam quinque tantum modis sensus ab obiectis patiuntur. At instrumentum tactus mediumque, omnibus corporis particulis commune est, atque aliorum sensuum instrumentis. Viget enim tactus in oculis,

lis, lingua, auribus, naribus, perinde ac in toto anima
 li Ad hæc, illud quoque nobis accipiendū est, tanquā
 in libro de Anima explicatum, quodlibet instrumen-
 tum, facultatemque sentientem ita se habere, vt pro-
 ximam potentiam suorum obiectorum; ipsa verò ob-
 iecta, vt actus, ac mouentia, & facultates denique
in instrumentis, quasi pati. Verū cum duplex sit
 passio, Altera instrumenti ipsius, vt animatum est;
 quo modo sensus tactus sentit, quod animal, aut que
 vis eius particula animata, vel animal sit per tactum.
 in quauis enim particula est instrumentum, vel me-
 dium tactus; ipsa scilicet caro, vel aliquid carni pro-
 portioni respondens. Altera passio est qua particule
 patiuntur, quod ad has, vel illas facultates proprie
 destinantur: veluti oculi ad visum, lingua ad gustum,
 auris ad auditum, cerebrum ac nasus ad olfactum,
 atque hac ratione instrumenta à suis obiectis patien-
 tur, ac in se illorum species recipiunt. Cerebri enim
 per nares ab odoribus, à coloribus oculi, sensus au-
 diendi à sono, à saporibus lingua patitur. Verū hæc
 dicitur passio, siue perceptio, ratione instrumenti.
 nam sensus iudicium à corde, quod est primum sen-
 tiens, perficitur. propterea Alexander in primo de
 Anima, & Simpli. in tertio existimant, ipsum sentire
 non esse recipere: immo, vt testatur Simplicius, actio
 potius dicenda est, à quo septimo de Placit. Hipp. &
 Plat. non dissentit Galenus qui sensum non esse alte-
 rationem, sed alterationis dignotionem dixit: quan-
 doquidem sensus in causa est, cur res sentiatur ac per-
 cipiatur. Licet tantum asserere, ipsum sentire esse
 patisidque secunda ratione, tum quod sensus potētia
 sit quæ ab obiecto perficitur: atque ita cū intellectu,
 ac facultate, quam *diagnosticam* dicunt, conuenit, tum

quia species in organo corporeo recipitur, illudque à sensibilibus alteratur, aded, ut si plus iusto excesserint eius temperiem ac rationem destruant corrumpantque. Atque id est, quod Arist. tertio de Anima ait, à nimis magno obiecto corrumpi sensum, instrumentum intelligens, neque enim sentiens tunc facultas afficitur. nam, ut testatur idem Philosophus in primo de Anima, si senex caperet oculum iuuenis, videret ut iuuenis. Sentiendi enim potentia non læditur ab affectu sui instrumenti, nisi per accidens, ut Themistius docet. Est præter hæc omnia, aliud sumentum, quod quinque sensuum instrumenta puritate, & impuritate crassitieque inter se distinguuntur. Est enim oculus omnium purissimus: proximus est auditus, hunc sequitur olfactus, deinde gustus; at inter omnes maximè crassus, ac terrestris est tactus, quippe qui ab efficacioribus obiectis, & maiori vi mouendi præditis mouetur. Cumque communis sit sensus tactus, pluribus quoque obnoxius est differentiis, quàm cæteri sensus. Nam à primis quatuor qualitatibus mouetur, calore, frigore, humore, siccitate. mouetur item à duro, & molli; aspero, & leni; graui, & leui; quæ qualitates materiæ immerse sunt, materiamque sequuntur; quare non est mirum, si efficaciorum actionem, affectusque validiores inferunt. Propter eandem quoque rationem, sapores, cum odoribus sint crassiores, vehementius afficiunt. est enim gustus, quidam tactus. Idem de cæteris obiectis est sentiendum. singula enim pro sua aut crassitie aut tenuitate magis minúsue sensum, pro sua scilicet natura afficiunt. hinc fit, ut visus quæ longissimè absunt discernat, quod organum sua puritate etiam ad valde distans intervallum protrahatur. Postremo acci-

*sentit per accidens
afficitur*

*obscuro de crassitie
a puritate instrumenti
intus*

piendum nobis est medium in sensu tactus nobis esse innatum, quod in aliis non contingit sensibus. nam tactus pro medio carnem habet rem nobis conatam: quæ media dicitur, respectu cordis, vel spiritus. eadē enim passione tum instrumentum afficitur, tum medium. deinde cum à temperamenti prædominio corpus solidum & terrestre sit, tactus re ipsa ab obiecto mouente, non sicut cæteri sensus à specie tantummodo afficit; de quo supra tractatum est, qua de sententia Auerrois: Siquidem cum caro animata sit, ac viuens, cordi quod primo sentit respondet, recipitque obiectorum species sine materia, easque sentit: exuperantias verò obiectorum iudicat, quod temperata sit ex moderatione primarum qualitatum, ut secundo de Anima explicatur. Non est tamen ignorandum, appetitum, & facultatem appetentem sequi sensum omnem, ac ratione solum inter se differre, idque quatuor modis. Primò sensus cognoscit, appetitus verò minime: Deinde sensus mouetur ab obiecto sensibili, Appetitus ab appetibili, quod boni speciem præferat. ipsum verò appetibile, & sensibile idem sunt; verum qua appetibile, mouet appetitum: qua verò sensibile, à sensu cognoscitur. Deinde appetitus in actu, à bono, & appetibili excitatus, ad rem inclinatur: & propterea principium est motus localis, cum nihil aliud sit quam fuga, vel persecutio desiderati. sensus verò, non nisi per appetitum est principium motus. Est item quarta differentia inter appetitum, & sensum, quod cum appetitus comes sit cognitionis, ac sensus, se habet ut perfectio, ac finis; cuius affectus in appetitu genitus, erit finis cognitionis sensus. quare si est delectabilis perficit delectationem sensus; si contra tristis, aut molestus, actio-

ni sentiendi imperfectionem tribuit. Itaque finis ra-
 tione, dicitur actus bonus, vel malus, iucundus, vel
 iniucundus. Verum quia appetitus quilibet sensum
 sequitur, in quouis sensu actus est molestus, vel de-
 lectans. Hæc nobis constituenda fuerunt, sumpta ex
 libris de Anima, ubi abunde demonstrantur. Cæterum
 quia nomen doloris variè à Philosopho accipitur (nā
 dolor, & voluptas est imago quædam rei præteritæ,
 quæ in memoria asseruatur; vel præsentis. hæc respec-
 tu futuri boni, dicitur spes, quæ veluti quoddam
 somnium est futuræ delectationis: illa respectu fu-
 turi mali, timor, magis propriè est, quàm dolor.)
 dicendum nobis est, de quo dolore hæc nostra dispu-
 tatio nunc pertractat. de eo igitur agimus, qui ori-
 tur à re præsentī ac noxia. Est præterea quidam dol-
 or, qui animi ægritudo dici potest: cui voluptas op-
 ponitur, pro vt est animi constitutio ad statum se-
 cundum naturam. Cæterum voluptatem Aristote-
 les non vno modo definiuit, dixit enim decimo
 Ethic. voluptatem, esse terminum & perfectionem
 actus: Contrā verò dolorem imperfectionem. Alibi
 tamen definiuit, eam esse generationem secundum
 naturā Rursus primo Rhetor. quamuis omnibus nu-
 meris absolutam definitionem illic non tradat, hoc
 tamen pacto eam describit: Supponamus (inquit) vo-
 luptatem esse quendam motum, & statum subitum,
 & sensibilibiter in naturam proficiscentem: dolorem
 verò contrā. Quare hic locus aduersari videtur illi
 qui dictus est ex decimo Ethic. Negat enim ibi volu-
 ptatem esse motum, aut fieri in tempore, sed tempo-
 ris momento eam effici ait: hic verò contrā, motum
 quendam esse pserit. Alexander quoque secundo
 Topic. sentire videtur voluptatem leuem esse mo-

tum. At quis nam hic sit motus, nec ipse, nec alius
 interpretes (quod viderim) nobis explicat. Scire itaque
 licet, eandem loquendi formam usurpatam fuisse ab
 Aristotele tertia de Anima, cum dicit, appetitum mo-
 tum quendam esse, aut actionem. vbi addunt Simpli-
 cius & Ioannes grammat. idcirco non dixisse Arist.
 appetitum motum esse simpliciter, sed quendam mo-
 tum; quod motus sit actus imperfectus, & fiat in
 tempore. vt tertio Ethic. traditum est: appetitus ve-
 rò est motus perfectus, & actio perfecta. quæ res non
 solum vera est in appetitu, sed in sensu, & ratione,
 quod conferunt subitoque fiant, vt eodem tertio de
 Anima declarauit. Dicitur etiam appetitus motus
 quidam, alia ratione, quam Simplicius affert ex senten-
 tia Alexandri: quoniam appetitus, cum sit principium
 motus localis, terminatur ad motum. anima enim
 appetens mouetur. Quare vbi primo Rhet. dixerat,
 esse motum quendam animi; adiecit, & statum, vel
constitutionem subitam, vt nobis exprimeret non
 esse motum, sed perfectam actionem. Addidit etiam
 sensibilem, quia loquitur de voluptate, quæ sensus
 appétitionem sequitur: idque non vt eum à conco-
 ctione, vt quibuldam placuit, sed ab appetitu ratio-
 nali distingueret. nam vt Plato scribit libro de Pul-
 chro, voluptas ad sensum, gaudium & lætitia ad men-
 tem pertinet. Additur & subitum, quoniam, (vt su-
 præ docuimus, cum Galeni sententiam exponere-
 mus,) neque voluptas, neque dolor fit nisi confer-
tim, ac subito, & vt Græci dicunt *αἰσχροῦς* hoc est
 simul totus. Sic enim eam dictionem interpretatur
 Simplicius primo & octauo Phys. subdidit quoque
 Arist. in naturam, vt à dolore seiungeret. nam, (vt su-
 præ monuimus) dolori, & voluptati commune est,

quæ motus in Voluptate

*Appetitus est motus qui
fit in sensu.*

quæ dicitur motus

Voluptas est perfectio in se

*Voluptas est perfectio
gaudii est motus*

vt confertim fiant: sed distinguuntur; quòd ille sit
 constitutio præter naturam; hæc verò sit in naturam
 motus, & status. Cæterum de hac voluptate & do-
 lore, non est nobis nunc propositum disputare; sed de
 eo solo, qui à corpore læso, ac malè affecto profici-
 scitur: de quo disputantes, primum inuestigabimus,
 an sit sensus rei lædentis, vt multis placuit. (dixit
 enim Auicenna, esse sensum rei contrariæ.) vel, an-
 sit actio læsa, seu deprauata, vt alii sentiunt. Nos
 quidem arbitramur non esse actum sensus, neque
 operationem. quod ita confirmamus: Appetitus non
 est sensus, sunt enim duæ inter se distinctæ facultates;
 quare nec actio appetitus, est actio sensus. At dolor
 est in appetitu; quoniam est principium motus. dolor
 igitur non est sensus, sed contractio quædam ani-
 mæ; vt contrà, voluptas effusio: Ita enim Alexan-
 der docet quarto Naturalium quæstion. quæstione
 sexta: at sensus actio, est cognoscere. Ad hæc finis, &
 media, per quæ ad finem peruenitur, non sunt idem:
 voluptas autem, & dolor sunt finis cognitionis sen-
 sus: igitur non sunt actio sensus. Præterea dolere nō
 est cognoscere, ergo dolor non est cognitio. quod
 patet, quia dolere est pati, sed sentire est cognosce-
 re. nam, vt dictum est supra, licet sensus generetur
 cum passione, tamen sentire non est recipere. Insu-
 per, perfectio actus cognoscendi, non est actus co-
 gnoscendi; idem enim seipsum perficeret: Sed dele-
 ctatio est actionis perfectio, vt testatur Arist. deci-
 mo Ethic. igitur neque dolor, qui est actionis imper-
 fectio. contrariorum enim eadem est ratio. nam vo-
 luptas & dolor, non sunt in facultate cognoscente;
 neque actiones & cognitiones facultatis cognoscen-
 tis; Sed affectiones appetitus sensus, verum quoniam

In his sensibus

Actus - vita

An sensus non recipiatur

sensus, & appetitus semper sunt vnà, multis visum est, idem esse actionem, & delectationem, cum tamen actio delectationem ferè finem spectet, & delectatio perfectionem. Similiter dolor, cum sit imperfectio, non est finis secundum naturam; sed à sensu abhorrens, & alienus. Deinde quamuis Medici dolorem, tanquam affectum curent, illi remedia adhibentes; id tamen faciunt, vt causam doloris auferant. Tribus enim modis curari dolorem iubent, auferendo causam lædentem; calorem innatum excitando; & stupefaciendo, ac retundendo sensum. atque id est docere, quomodo causa lædens, vel ipsa læsionis perceptio, quæ est proxima læsionis causa tolli possit: nam cum excitatur dolor, fit læsio aut extra in carne, aut intus ab intemperie. hanc læsionem sensus apprehendit, alioqui non doleremus. argumento sunt gladiatores, qui in ipso pugnx feruore, perturbatis sensibus, nec læsionem sentiunt, dum vulnerantur, nec dolent, nisi vbi sanguis deforbuerit; tunc enim cognitio incipit vigere, & læsionem percipere, quo fit, vt doleant. Prima igitur causa doloris, est quæ lædit: altera est perceptio sensus. nam si intellectus læsionem apprehenderet, haud quanquam doleremus. proinde ex his duabus causis, ex læsione inquam, eiusdem perceptione, statim nascitur dolor; in quo, nec est vera generatio, nec motus. Siquidem non fit paulatim, neque per partes, vt optime Galenus docuit, sed confertim. Verùm quia percipi potest & læsio, & locus læsionis, interdum adedò turbatur cognitio, vt læsio quidem percipiatur, locus tamen læsionis distingui non possit. quod usu venit, vbi vel læsio exigua est, vel magna est perturbatio sensuum. Habes igitur facultatem, in qua hic affectus

*2a causa doloris, quæ lædit
lædit*

pta gignit; diu multumque eius læsionis causas perscrutati sunt; duasque tandem eas esse inuenerunt; intemperiem & solutionem continui. Dubitarunt deinde vtra harum dici possit propinquior ac potior causa. Galenus quidem, intelligens dolorem, non nisi à vehementibus; ac maximis causis gigni, putauit qualitates sine solutione continui, nullo modo in sensu inducere posse symptoma aded acerbum, & propterea diuisionem continui necessariò concurrere existimauit: persuadens sibi, fieri nõ posse vt pars ita valide lædatur, quin vnitas eius soluatur. At Auerroës, utpote philosophus; nolens à physicis principiis discedere; opinatus est, vt in aliis sensibus, ita etiam in tactu perfectionem; aut læsionem à propriis obiectis produci; ac propterea à qualitatibus, tanquam propriis obiectis tactus, læsionem ac perfectionem eius voluit proficisci. Iudicans porro vnitatis solutionem non esse propriũ tactus obiectum; nullo modo adduci potuit, vt eam propriam esse doloris causam existimaret. Ob quam authorum controuersiam euenit, vt recentiores Medici maioribus perpetuum indixerint bellum. Nos autem, qui philosophorum decreta sectamur; vt ipsa rei veritas magis elucescat, neque vllus supersit dubitandi locus, quædam in medium statuamus: Ac primò, sensus omnes nequaquam delectari, aut affligi, & lædi: nisi ab eo, quod à propriis obiectis, tanquam à prima ac summa causa promanat. Ita enim visus à colore, vel lumine; auditus, à sono; olfactus, ab odoribus; gustus, à saporibus: tactus denique à suis qualitatibus, bene maléue afficitur. Siquidem in sensuum instrumētis inde perfectio oritur, vnde & læsio emanat. Verum nihil agit in sensum, nisi suum obiectum. ergo proprium obie-

tum est, quod aut lædit, aut actionem perficit, atque
 id apertissimè demonstratū est à Philosopho in secun-
 do de Anima ubi docet sensum, esse potentiam; obie-
 ctum verò, actum. Potentia porro non patitur, nisi
 ab eo cuius est potentia; neque ab alio perficitur,
 quàm à suo actu: cumque proprium obiectum, &
 actus sit, & perficiat; idem quoque actionem lædet.
Alioquin si duo essent, & vnum læderet, atque alte-
rum perficeret; eaque non possent, nisi per actionem
generari: duo prorsus diuersa agerent in potentiam.
 Quòd si detur, nullum erit obiectum propriū, vnius
 potentia; nec sensibilia propria erunt, sed, quodli-
 betaget in quodlibet, quo nihil magis absurdum
 proferri potest. Statuendum itaque est, solum pro-
 pria obiecta lædere, & perficere. Est & alterum no-
 bis constituendum, nempe solutionem vnitatis in ta-
 ctus instrumēto à tangibili qualitate provenire, quod
 clarissimè apparet in carne, ubi eius unitas soluitur
 & vulneratur à re dura, & acuta, aut contunditur à
 dura, & renitente; aut alia ratione, quàm sensus fa-
 cile diiudicat, dissolvitur, nam etsi lateat interdum
 diuisio, & intra carnem deliteat; tamen à qualitate
 mordente, extendente, premente, rarefaciente diui-
 ditur. Omnis igitur solutio cōtinui, vt in tactu à qua-
litate tangibili, ita in visu ceterisque sensibus à suis
obiectis emanat. Quam rem si Auerroës ita aperit,
 vt nos nunc fecimus, enarrasset; nemo hæc in dubiū
 vertisset. Est & tertium statuendum, vt omnis con-
 troversia tollatur, quod diuisio continui læsio est,
quàm diuidens aliquid facit, non autem causa læsio-
nis: quæ læsio nihil aliud est, nisi partium coniun-
ctarum distantia: quarum unitas sanitas erat. Hæc
 autem diuisio & distantia percipitur à sensu, commu-

ni, quemadmodum & ipsae sensationes, ut libro tertio de Anima explicauimus. Quare cum recentiores dicebant, sensum non apprehendere obiectum commune, nisi per proprium, id verissimum erat: neque enim sensus exterior diuisionem comprehendit, nisi per qualitatem diuidentem, quae diuidendo tangit, & tangendo diuidit. Simul enim haec sunt, neque consistunt, in eo, quod factum est sed in eo, quod fit: Distantia porro cognoscitur à sensu communi, & ratione: verum quia dolor non est actio sensus, distantia partium in sensum agere nequit, ita ut dolorem inferat: Sed qualitas tantum, quae inter tangendum diuidit, mouetque sensum: sensus verò communis lationem percipit. Inde enim vera est latio, quae dolorem excitat. Atque hoc pacto continui diuisione, quae maxima latio est, inferri dolorem censemus. At quod perceptio lationis, sit doloris causa, sexto Topicorum traditum quoque est ab Arist. ubi cum dolorem in sensu tactus, communi ac peruulgata definitione describens inquit, dolor est passio animalis, à distantia partium cohaerentium facta, cum violentia. In hac definitione ponitur ipsum subiectum, nempe animal; nam quod inanime est, non sentit, & propterea non dolet. apponit etiam Arist. formam scilicet passionem. est enim affectus, ut iam dictum est: & non actio, aut facultas agendi. adicit, & causam, quae est maxima latio, ex distantia partium, denique & modum adscribit, quo generatur dolor, ubi addit cum violentia, hoc est simul, confertim, ac subito. Illud verò animaduertendum est, non frustra additum esse ab Arist. illud verbum Cohaerentium, eum reddit causam, maximam scilicet lationem ex distantia partium cohaerentium. Nam nisi partes inter se na-

turaliter cohereat consuetudineque sint; distantia nec lædit, nec dolorē affert. quod patet in digitis; qui cū naturaliter nō coherēt inter se, sed sint disiuncti, si quis antē eos coniunxerit, deinde disjungat, nullum propterea dolorem sentiet. Nec est audiendus Conciliator, qui per distantiam; malam proportionem intellexit. Mala enim proportio est inter obiectum, & potentiam; non autem inter instrumenta. Illud etiam statuendum est, in aliis sensibus, præter tactum, qui organum minus crassum habet, non tantam fieri actionem ab obiecto, quod minus agere possit. Et quamquam in his etiam læsio aliqua, ac dolor excitatur; non tamen tacta est, ut vere dici possit solutio continui, sed in tactu; cū obiectum sit efficacius in agendo, & magis crassum; magis quoque afficit sensus instrumentum: quod ad doloris generationem, qui maxima læsio est, necessario requiritur. Id cum Galenus probè intelligeret, negavit læsionem; quam humor infert, dolorem excitare. Tum quia non soluit continuum, tum quia inter qualitates tangibiles minorem vim agendi obtinet. Nos tamen ex Philosophi sententia, ab humore etiam quandam molestiam leuemque dolorem inferre posse censemus; licet non summum, quale continui solutio affert. quod Galenus quoque septimū de Placite Hippo. & Plac. videtur asserere, Ex quibus colligitur, eas qualitates, quas percipit sensus, etiam si continuum non soluant, exiguis tamen dolores asferre. Atque ubi ita cedunt, ut unitatem separent; cum hæc sit maxima læsio, ingentem maximumque asferre dolorem. Atque hoc ita accipiendum est, ut intelligat, pro his læsionibus in quo dolor est, & partium diuisum; illud non debet & remitti posse. Postremo statuendum est, gentes illas

obiectū suū magnum, ut habet Arist. tertio de Anima sensum corrumpere: soluit enim obiecti excessus rationem, seu proportionem; non quidem illam, quæ inter obiectum est & potentiam (nam cum obiectum excellens est, statim quoque proportionem excedit) sed qualitarum, quæ in organo sunt, & humorum temperiem destruit. namque his probe temperatis, fit sensus: quod si eorum temperies aboleatur, aut labefactetur; vel nullus fit sensus, vel certè parvus, hoc enim voluit Arist. quinto de Generatione animalium, in sensu visus cum sensibile sensum mouet, ut est lucidum organum sensus visus, est commensuratum ipsi obiectum: cum ut humidum mouet, & temperiem agit, tunc improporionatum esse obiectum dicimus. non intelligens, igitur, per excellentiam, malam proportionem, & relationem, quam tradit Conciliator: sed potius obiecti excessum, quem sequitur illa proportio mala, atque immoderata, neque immoderantia ipsa est causa doloris, alioquin ubicunque esset, ibi dolorem afferret: sed causa est læsionis in instrumēto per se, potestque interdum esse adeo vellemēs, & magna, ut sensui dolorem inferat, quemadmodum supra monuimus. In tactu autem excessus obiecti per se animal interimit, & dolorem excitat: quoniam soluit unitatem frigidum, & calidum, phlegma, & opus, quamquam lædat animal per tactum, non tamen dolorem affert, sed stuporem; qui doloris potius imago, & sensus priuatio, quam dolor dici debet. Quibus ita constitutis, facili est ut questionibus quæ diu philosophos, & medicos torserunt, satis fiat. Est enim proprium rationis diffinitionis, essentiam rei, cuius ratio queritur, explicare; & causas appositè reddere, & assensum rationis non esse obiecti, & proprium sensum, & deum.

*In sensu visus in dolo-
re*

*non ad dolo-
rem*

omnes nodos, & quæstiones, quæ accidunt dissoluere. Huius igitur symptomatis, quod est dolor, ratio reddita est, & illius causæ simul explicatæ sunt. modo reliquum est vt dubitationibus respondeam.

Dubia, quæ superioribus dictis accidunt.

Cap.

XII.

Contraria, causas contrarias, quibus fiunt, necesse est, vt habeant. Quare cum dolor, & voluptas contraria sint, necessarium erit, vt à causis contrariis generentur. Cum igitur solutio continui sit acerbæ læsio, dolorem excitans: Iurè & vnio, delectationis causa necessariò erit: Sed videmus, quòd ex conglutinatione & vnione vulneris, non sequitur delectatio. minime igitur confitendum est, diuisionem dolorem generare posse. Adhuc dolor fit simul & confertim: diuisio, est motus (vt philosophi dicunt) localis, qui tempore indiget. igitur hæc duo, diuisio, & dolor haudquaquam coherent. Rursus, non videtur dolor esse passio præter sensationem: quoniam passio est qualitas, quam Arist. inter qualitates tertii modi reposuit, vt superius reprobauimus. Præterea, sentire est pati; dolere, est pati: igitur dolor, est sensus. & quoniam hæc reciprocantur & commutantur, possunt affirmatiuè in prima & secunda figura reponi. Accedit, quòd si non esset sensus, esset sensibile: quo fit vt sentiretur. & quo argumento superius dolorem non esse qualitatem sensibilem demonstrauimus: eodem probauimus, esse sensum. Quòd si non detur, sine dubitatione sensibile erit: quoniam omne quod est in sensu, aut est actus, aut potentia,

aut obiectum, Amplius, superius dicta manca esse videntur, quod multa tacuerimus, quæ ad doloris exquisitam intellectionem sunt valde necessaria. non enim fuit explicatum, quænam sint partes, quæ sentiunt dolorem illæ, ne quæ post diuisionem remanere diuisæ, an illa quæ per diuisionem aboletur. partes sanè, quæ diuisæ relinquuntur, cum vna ab altera distet, nullum percipiunt rei diuidentis sensum: & multò minus illa, quæ iam periit: quoniam quod non est, sentire haud potest. Ad hæc in iis quæ superius dicta sunt, non explicuimus, an dolor sit morbus; quandoquidē inuicē pugnare videntur dolor, & morbus. Morbus enim res est facta, & dispositio permanēs, vt Galeho placuit: Dolor est res, quæ fit, & confertim. Sed si lētionem esse affirmabimus, (vt supra diximus) erit dubio procul morbus: cum hæc inuicem reciprocentur, morbus, & læsio. Desiderantur ad hæc multa alia, nempe an sit aliquis dolor naturalis. Deinde, an species, quam sensus recipit, sit doloris causa; an res ipsa percepta. Post hæc, quod maximè, cum de dolore tractemus, videtur esse explicandum, prætermissum est; nempe, an eadem corporis parte, simul dolere, & voluptate affici possimus. Præterea quomodo anima in dolore, & voluptate cum corpore afficiatur. Vltèrius, vtrū dolor rectius dicatur Actio corrupta; an Passio corrupta, & an ex speciebus doloris maior vel minor soluta continuitas percipiat. Postremò, quomodo ob vehementem imaginationem, in nobis commiseratio oriatur, ex alterius miseria, vel dolore; si forte huiusmodi prius aut illius aliquod membrum lacerari, vel vri intueamur.

517. *Dubitationum solutio.* 211. *Cap. m. XIII.* 111. *111.*

ET si diu latuerit medicos, ac philosophos, & ratio & causa doloris: tamen, quoniam aperta est huius dubitationis ratio, & causa, nodos explicare non erit difficile. Et ad primam questionem dicendum est, assumptum esse verum, quod unio diuisarum partium est motus, & constitutio secundum naturam, quoniam scopum habet sanitatem, quæ est corporis perfectior; quemadmodum diuisio continui est læsio; & motus præter naturam. Verum cum unio non subito fit, non generatur inde passio; quæ voluptas dicatur: sed si affatim fit, in ipsa percipitur delectatio. Ex diuisione verò percipitur sæuum symptoma, quod est dolor, cum confertim fiat. Ad alteram verò dicemus, Quod diuisio est læsio: quæ cum primum à sensu percipitur, inducit passionem in appetitum, idque confertim. Modus igitur, & qualitas lædēs, sunt summæ causæ: proxima autem est perceptio læsionis, quæ fit confertim. Et quod perbelle Aristoteles libro octauo Physic. docuit, agens de caprisico diuidente parietem, & de guttis cauantibus lapidē, & de generatione glaciei, quod fiunt confertim, & tota simul, quamuis motus antecedit; idem nunc de dolore, & voluptate sentiendū puto, cum sint affectiones, quæ sensum sequantur, & perceptio læsionis subito fiat, affectioque tota simul excitetur. nam idem verbum *αἰσθάνω*, quo vsus est Philosophus octauo Phys. in generatione quoque doloris vsurpatur. An verò significet fieri in instanti, vel simul, dissentiunt Porphyrius, & Simpl. primo Phys. at ego Simplicii sententiæ accedo, quod confertim, & tota simul, & concuatio lapidis, & diuisio à caprisico, & glacies generantur. Iustus nanque de causis, semper

*Præterea causa
doloris est in
pho. 111. m.*

ex Arist. sententia tenendum censeo, nullam naturalē mutationem in instanti fieri; bene ~~αὐτὸς~~ id est confertim, & totam simul, quod in decimo Ethicorum nobis aperte significauit Philosophus. Sed nunc non est his locus; ad alia igitur, quæ de genere doloris ambiguntur respondeamus. Est enim genus doloris passio, ut docuit Philosophus; sed dicendum Aristotelem non accipere passionem pro passibili qualitate: Sed intelligere passionē, ut cum actione comparatur, ut veluti iam ante explicauimus; & hac ratione alterum genus constituit. At ii, qui probare nituntur, dolorem esse sensum, hoc medio, quoniam, & dolor, & sensus passionem dicuntur; similiter decipiuntur, ac si quis probare velit hominē esse asinum per hoc quod ambo sunt animalia. ut si ratiocinarentur, homo est animal, leo est animal, igitur leo est homo. Sed & id quod pro confesso acceperunt, falsum est, nempe hæc inuicē reciprocari. nam nec omnis passio est sensus, nec omnis passio est dolor, sed differentiis rationibus sensus, & dolor dicuntur passionem: sensus quidem, cum sentiat, eo quod organū recipit, ac patitur, dicitur esse passio, & est facultas quæ mouetur à sensibili, ut superius explicatum est. dolor autem est affectus in appetitu, ex sensu ortus. nam cum sentimus, continuo sequitur in appetitu affectus. quod Philosophus septimo Ethicorum perbelle significauit, cum inquit, animal in sentiendo laborare, tum quod spiritus in functione laboret, tum quod sequatur affectus in appetitu. Ad aliam porro dubitationem dicamus; quod diuisio, quam illi in medium adduxerunt, manca est. ea enim quæ in nobis sunt, sunt facultas sentiendi, actus, & passio, quæ sequitur actū, quæque à Medicis symptoma dicitur, sensibile autem

Passio est actus
passio

Nō de passio est sensus

dolor est actus in appetitu
passio est actus

quid sit symptoma

est extra animam, & ob id libro secundo de anima: cum volumus non semper sentimus inquit Philosophus. Itaque censendum est, causas primas sentiendi, duas esse, vnam in nobis, quæ est facultas sentiendi; alteram verò esse sensibile ipsum. at dolor inter causas non numeratur. non valet igitur, non est actus sentiendi, igitur est sensibile. nam est passio, quæ sentiendi actum sequitur. In hac autem differetia, inter actum sentiendi, & affectum, quàm plures non vulgares Philosophi aperte decepti sunt. Arist. decimo Ethicorum inquit, quod etsi actio sensus, & voluptas simul fiat, non tamen sunt idem. vbi illos damnare videtur, qui affectum, & actum sentiendi, vt vnum accipiebant. Sed iam satisfaciendum est iis, qui multa in nostra tractatione de dolore desiderabant: & primum sciscitantibus quænam partes continui, cum primum diuiditur, dolorem sentiant? dicendum est, partes, quæ diuidens tangunt, percipere sensum rei lædenti, cum illæ aut alteratæ aut diuise tantum sint, aut diuise simul & alteratæ. Diuisio autem vnitatem corrumpit, & dualitatem generat, vt iam diximus. Et quamuis, facta iam diuisione, partes à diuidente dissent, tamen dum diuidit, partes hæ diuidens tangunt, & tanguntur ab illo. sed alteri iam dubitationi satisfaciendum. si quæuis læsio, siue passio præter naturam, occurrens corpori, morbus dicetur; Iurè sub morbo dolor comprehendendi poterit. At si, vt Medici volūt, morbus est affectus factus, & dolor symptoma est, & passio, vt loquitur Aristoteles, (nam passionē vocat, quod Medici symptoma dicunt.) suumque esse dum sit habet; nō vtiq. dicetur morbus. Quòd si vltcrius instabatur, dolor aliquando multo tempore durat, igitur inter morbos numerandus videtur, vt Conciliator cēpsit. Ad hæc

dolor actiones sæpenumero lædit; est autem morbi proprium lædere primò & immediate operationes. *lis* est respondendum, quod duratio non impedit, nec remouet rationem, ac naturam rei, vt Arist. primo Ethic. adnotauit. nanque albedo quæ diem vnum durat est eiusdem rationis, cum albedine, quæ mille annos durauit. Cum igitur dolor sua natura, & per se sit passio, profecta ab actione, & illam sequens: propter hoc, quòd multo aut pauco tempore durauerit, suam naturam nulla ratione mutabit. Deinde si morbus dicetur, erit dispositio, vel habitus antecedens ipsas actiones illasque lædens, vt causa, & si aliquando lædit actiones, id facit, non vt res quædam facta sed dum fit, & vt effectus non vt causa. Est enim aliquando tanta læsio in instrumento sensus, vt turbet sensum, & mouendi principium, quod afficitur dolore. est enim motus principium, appetitus: cuius dolor est affectus. Percontantur quidam vltèrius, An ex Aristotelis sententia, dolor aliquis sit naturalis. id enim persuadere videtur dolor mulierum parturientium, & dolor puerorum qui dentire incipiunt. nã si coniungitur rei naturali, videtur naturalis, dolor igitur cum coniungatur rebus, quæ à natura proueniunt naturalis videtur esse. Sed iis satisfaciendum est, quòd omnis dolor sit præter naturam; quoniam aduersatur naturæ, id est formæ, & conditionibus, quibus forma in materia permanet. quare si alicui rei à natura profectæ, iungitur; illud à natura, non per se intenditur, sed ex accidenti. Proponit enim sibi natura animal in lucem edere. in quo tantâ cernit perfectionem vt modò completum edatur, quamuis cum aliquo vitæ discrimine compleatur opus, dolorem paruifaciat. simili ratione, & de aliis dicere expedit. Verum

*Ende dolor dicitur
infectione*

*An aliquis dolor sit
naturalis*

*Quid sit dolor præter
naturam*

si omnia, quæ materiæ necessitate proueniunt, natu-
 ralia nuncupemus: læsiones omnes, corruptiones, ac
 mortes, naturalia dicemus, cum materiâ sequantur,
 quæ natura quoque dicitur, vt patuit libro secundo:
 Phys. dicuntur tamen esse præter naturam, quod na-
 turam, hoc est formam, labefactent. & ob id philoso-
 phi intra nos corruptionem esse affirmarunt: quo-
 niam in nobis est materia, quæ horum omnium sus-
 ceptrix est. Sunt qui his dictis quæstionem inferant,
 quod omnis sensus recipit speciem sine materia; ta-
 ctus itaque spetiem comprehendet, & non calidum,
 frigidum, siccum, aut humidum, minimeque læsio-
 nem ipsam. igitur species erit causa doloris, & qua-
 litas ipsa extrinsecus lædens: aut necessarium erit
 ponere in ipsis sensibus, idque maximè in tactu, duas
 receptiones, duosque tactus; vnum, vt rem læden-
 tem sentit: alterum, vt speciem recipit. Quibus fac
 respondeas ex his, quæ superius enarrauimus, quod
 in ipsis sensibus, duo animaduertenda sunt. Primum
 quod facultas est cognoscens. verùm, vt ab ipsa
 materia ortum ducit, corporis naturam nanciscitur:
 vt autem est potentia cognoscens, recipit speciem, &
 non rem ipsam. Sed cùm hæc species sit rei præsentis
 imago: conditiones, & proprietates similes habet
 ipsius rei, quæ sensui obiiicitur. Si enim res illa est
 qualitas, non excedens naturam facultatis, & instru-
 menti: recipiet sensus speciem, & instrumentum
 ipsum non alterabitur. Sin autem res longè exce-
 dit, & superat naturam instrumenti: sensus non
 modò species ipsas rei recipiet, vt facultas cogno-
 scens: sed conditiones similes rei ducit in organum,
 quibus à suo temperamento, ac commensuratione
 mutabitur. & quoniam tactus magisterreum organū

Mng gnd p p p p p
 naly

naly

p p p p p p p p p
 q p p p p p p p p
 p p p p p p p p p
 p p p p p p p p p

habet, læsio magis sentitur, & res ipsa (vt Latini dicunt) recipitur, & non solum species. Erunt igitur duo, vnum dicetur iudicium, quod in sensu communi, qui in corde residet, nouissimè fit: alterum verò est passio in instrumento, vt corpus est. Quare qui dixerunt vnā esse actionem sensus cum materia, de cognitione intellexerunt. verum alia est non sensui, sed naturalis ipsi instrumento quod corporeū est. at nullum corpus ab alio corpore tangitur, quin alteretur ac mutetur. His sic constitutis, dicamus dolorem excitari à primis causis, nempe à specie rei, atque hæc sanè receptio speciei dolorem animi, ac tristitiā præbet. cui receptioni speciei, nisi aliā coniungeretur non faceret dolorem, de quo dicere proposuimus, qui læsionem membri sequitur. Requiritur itaque ad dolorem, qui læsionem corporis sequitur, & receptio speciei, vt proxima causa; & læsio membri, quæ à qualitate, vel corpore lædente proficiscitur. Quod struimus in quæstionem vertes, vtrum horū duorum; primo in sensu recipiatur? Dicamus interdum simul vtrunque recipi, eum res confestim tangendo lædit: aliquando verò species, veluti vmbra rei, & imago sensum afficit; & postea res ipsa organum lædit. hæc ergo ratione nodus iste explicetur. Sed alia quæstio huic succedit, quæ obscura sanè, & difficilis videtur: nempe, An eadem parte, eodemque motu dolere, atque voluptate aliqua affici simul possimus, pro sectò si quis dolores, atque voluptates, quæ sensui accidunt, recta ratione pensabit, & dolorem voluptati, & voluptatem dolori necessariò rectè intelliget, ita vt simul à cōtrariis afficiamur. quod Socrates docuit in Phæd. cum dicit miram quandam esse rem; quam homines voluptatem vucant: miroque modo

*indivisi-
ble est la
sensu*

in resolutione dolor

*vero membris
in parte*

*simul dolere & velle
de se*

se habere ad dolorem, qui eius contrarius videtur, qui simul homini adesse nolit. addit, si quis tamen sequitur, capitque alterum, alterum quoque capere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Vbi videtur Socrates persuadere velle, voluptatibus dolores esse annexos. nam cum ob vincula dolore afficeretur, & crurum perfricaret, statim sentiebat succedentem voluptatem: eo exemplo, quasi nobis significare volens, voluptatem cum dolore semper esse coniunctam. At nos hoc non agimus, sed quaerimus an eodem tempore quo dolemus, voluptate quoque afficiamur? Quam controuersiam diluit Alexander primo. Naturalium questionum cum docet, nos sensu percipere haec simul adesse. patet enim id in scabie laborantibus; qui dolent, quod acris humor cutem exulceret: sed delectantur, quod cutis perfricata, ac vellicata aperiatur, & humori exitum praebeat, quamuis eo tempore similiter doleat, quod intus addit alius humor, qui frictionem requirat. Proinde dolor & voluptas simul sentitur, licet à diuersis causis oriantur: quemadmodum Socrati euenit, qui in crure ob vincula, dolorem; ob frictionem, voluptatem percipiebat. Idem quoque accidit his, qui valde sitiunt, eos enim delectat potio, frigoris, atque humiditatis inopiam restituens: sed interim etiam dolent dum bibunt, quod sitis nondum cesset. Quia etiam hoc usu venit in fame, delectantur enim qui esuriunt, dum cibum capiunt: & dolent, quod nondum satietas aduenerit, atque hunc affectum per dolorem dulcem fortasse intellexit Archigenes. Sed longe melius hunc affectum voluptatis, atque doloris simul experiuntur, qui amant. ex labore enim delectantur simul, ac dolent: de eo nihilominus conque-

runtur; etsi volentes illum subeant. propterea recte Catullus.

Odi, & amo: quare id faciam fortasse requiris.

Nescio, sed fieri sentio. & excrucior.

Huiusmodi autē coniūctus affectus ex voluptate, & dolore; in gustu quoque percipitur, ex vino quod raspatum vulgo, & nonnulli austum vocant. simul enim & delectat, & linguam vellicando dolorem affert. Quod in coitu etiam ob seminis excretionē accidit. Verū hic non est verus dolor, quem in nostra disputatione proposuimus: sed magis, quædam molestia, ac tristitia. hæc tristitia, & voluptas simul in motu sentiuntur; & à Galeno aliquando secundo de Locis affect. dolor pruriens dictus est. Eadem itaque parte, dum motus fit, voluptate ac dolore capimur: sed cum res iam facta est, aut vno, aut altero afficimur. In morbo enim aut excitatur dolor, aut voluptas. Ad aliam verò dubitationem dicendum est, quòd Animus in dolore contrahitur, & in voluptate diffunditur, ut Alexander docuit quarto Quaestionū naturalium. Manifestè autem illud apparet in his, qui subito dolore corripiuntur: quoniam contrahunt articulos, & spiritus: at hi in voluptate diffunduntur, & distenduntur articuli. Nec Ciceronis hæresin modò probamus, qui cum corpore, aut eius particula dolemus; nullum motum pati animum persuadere conatur, exemplo illius, qui morbo articulari laborabat Arist. enim & Hippocr. censent, quòd qui particula aliqua corporis dolent, & dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Quòd si quis animo dolorem percipit, ac minus torquetur; haud affirmabimus animum non dolere quòd non adeò afficiatur, sed minus angī. Ad illud præterea quòd quæ-

Dolor pruriens & puer
no

*Animus in dolore contrahitur
in voluptate diffunditur*

*qui in dolore dolent
in dolore non dolent
non igitur male*

rebant, an dolor iuxta Philosophi sententiam actio corrupta, vel passio magis dici deberet: respondendum est, quod nullo pacto dicere debemus eum esse actionem, neque corruptam, neque vitiatam. Sed dolor passio, vel affectus malus, & prauus, vel constitutio mala contra naturam & violenta est: voluptas verò, est bona constitutio, ac naturalis. Alia insuper quaestio est, An differentia dolorum maiorem, vel minorem solutam continuitatem indicet? Dicas quod cum dolor sit affectus profectus à lésione, necessariò lésionem indicabit. lésio autem, est intemperies, aut solutio continui. Ob id Galenus in Arte Medic. qua de signis, dolorem indicium esse, aut solutæ continuitatis, aut intemperiei docuit: & secundo libro de Locis affect. ex modis doloris partes affectas cognoscere tentauit: quoniam sunt dolores, familiares magis vni parti, quàm alteri: quemadmodum Hippocrates docuit, qui renum dolorem grauem esse dixit. Sunt enim modi dolorum, & differentie plures, quas ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere aiunt, quasi acu pungantur. hinc dictus est pungens dolor. Rursus perinde ac si terebra perforentur; hinc dolor perforans vocatur. Aliquando grauitatis cuiusdam sensus percipitur, qua interdum aliqua subiectarum partium suspendi videtur. Aliquando videtur contundi partes, aliquando, extendi. quorum numerum à Galeno habes secundo de Locis affect. Dicimus itaque ad dubitationem propositam, quod ex differentibus doloribus, maiorem, vel minorem continui solutionem deprehendimus. vt dolor lacerans, & pungens, maiorem solutionem indicat, quàm grauians aut alius eius generis. Postremo in dubium reuocatur, An

ex commiseratione; quæ alterius dolore habetur, non modò in animo, sed etiam in corpore aliquis excitetur dolor. nam in animo ex commiseratione dolor fieri, ex Philosopho decima particula Problem. habemus. & vt superius diximus, mente dolemus, cum videmus aliquem, vel vri, vel scindi. In dubium ergo vocarunt, an ex mentis dolore in nostro corpore excitetur aliquis dolor. Quibus satisfaciendum est, quod & à philosophis, & à medicis concedendum id esse censemus. à medicis quidem quoniam accidentia animi non ob aliud animaduertenda esse perhibent, nisi quod corpus nostrum agitent. Excitatur enim aliquando atra bilis; aliquando flaua, vt de Antiocho amore noueræ capto, monumentis mandatum accepimus. id quoque (vt libro de Amoris affectibus diximus) non minus philosophis fatendum est, vt ex verbis Aristotelis libro de motu animalium aperte docetur. Afferit nanque planè Philosophus, ex cogitatione, atque alteratione, alterari cor, cumque alteratio fiat in principe parte, nil mirum, si in extremis quoque magnæ sentiantur differentia. idque exemplo gubernaculi probat, in quo si parua fiat mutatio; plurimum nauis tota mutatur loco. Nichil igitur mirum si mutato nostro principio, rubor, pallor, horror, tremor, & iis contraria, nobis accidunt. Excitatur enim calor frigusque: quæ cum affectiones generent, interdum dolor, interdum animi defectio sequitur, ob primas scilicet qualitates. sed non modo in nobis ex ipsa forti imaginatio ne sequitur aliquis affectus: sed in ipsis etiam foetibus male afficiuntur particulae; cum mulier vtero gerens attentissimè cum desiderio aliquid imagina-

*In addit. Hunc
exhibetur caput*

Illustrationem

vt Rubor Calor

tur. Diximus tamen aliàs quodd ex profundis & diu-
 turna imaginatione, multa & in nobis accidere cre-
 dimus; multa & in aliis; sed iis modo non est locus.
 Hæc sunt, quæ de dolore à nobis elaborata fuerunt,
 in eorùm gratiam, qui medicinam à naturalibus
 Philosophia ductam affectant: tibi verò
 mi Vidi dicata, quodd eiusmodi pro-
 fessionis vindex es, quàm
 acerrimus.